

A GYULAFEJÉRVÁRI BATTHYÁNY-KÖNYVTÁR.

VARJÚ ELEMÉRTŐL.¹

(Negyedik közlemény, egy melléklettel és a szöveg közt öt hasonmással.)

V.

A Batthyány-könyvtárt országos, sőt európai hírűvé kéziratai teszik.

A gyűjtemény nem nagy, mindössze 648 munkát (765 kötetben) tartalmaz.² Ebből a mohácsi vész előtti időre 273 darab esik, majdnem fele az egésznek. Milyen értékes anyag ez s mennyire felhasználatlan, az alább következő jegyzékből tűnik ki. Mert sajátságos, míg tudósaink feljárták és járják a külföldi könyvesházakat magyar provenienciájú kódexek után, addig ezt a hazai gyűjteményt alig méltatták figyelemre.

Kutattak benne többen, de a kutatók leginkább csak az újabb kéziratokat használták fel. Kemény József, Ötvös Ágoston, Mikó Imre, Szilágyi Sándor sok a XVI—XVII. századi erdélyi történelemre vonatkozó adatot merítettek a nagybecsű gyűjteményből. Hanem a régi anyagról alig tudott valamit a magyar irodalomtörténet és bibliográfia. Az 1882-iki könyvkiállításra s a most elmúlt millenárius kiállításra sok kéziratot lehoztak, de vissza is vitték őket, a nélkül, hogy tüzetesebb megvizsgálásukra vállalkozott volna valaki. Mindössze a Magyar Könyvszemle IV—VI. folyamában van egy sereg hazai eredetű kódexe felsorolva, de a leírások annyira hibásak, hogy felhasználni nem igen lehet őket.³

¹ Az első cikksorozat a Magyar Könyvszemle 1899-ik évi folyamában jelent meg.

² A Beke-féle Index Manuscriptorum szerint 658 kéziratnak kellene lenni, e szám azonban téves, a helyes adat a kéziratok katalógusból állapítható meg.

³ Nem akarom itt a hibák s tévedések felsorolásával fogyasztani a Magyar Könyvszemle. 1900. I. füzet.

Az elhanyagolás oka a jegyzékek hiányos és gyarló voltában keresendő. A kéziratos katalogus, nagyon gyorsan készülvén, igen rövid címeket tartalmaz s kormeghatározásai is tévesek. Nyomatásban először Veszely Károly tanár kezdte kiadni az általa szerkesztett *Gyulafejevári Füzetekben*¹ helyenként megbővítve, de néhol még meg is rövidítve. A betűrendbe szedett címisorozat azonban a *D*-nél megakadt: mindössze 170 számot tartalmaz; már a második Gyulafejevári Füzet nem hozta a folytatást. Talán valamelyik szakember figyelmeztette Veszelyt, hogy olyan tökéletlen jegyzéket, aminő a Cseresnyés-féle Gyulafehérváron, nem érdemes lenyomatni.²

Tíz évvel később az akkori könyvtárnok, *Beke Antal* kiadta a teljes lajstromot. Munkájának címe: *Index Manuscriptorum Bibliothecae Batthyanayanae Dioecesis Transsylvaniensis. Az Erdély Egyházmegyei Batthyáni-könyvtár kéziratai névsora. Kiadta Beke Antal könyvtárnok. K.-Fehérvár, 1871. Nyomatott a püspöki könyvnyomdában.* 8-r. VIII és 56 oldal.

A vékony füzetke 658 szám alatt adja az összes kéziratok címzeit, rendetlenül s hibásan, nem helyes péczeszók szerint betűrendbe szedve. Hozzájárul egy rövid s cseppet sem kimerítő név- és tárgymutató, amelyben még a nevek egy része el is van feledve.

Ez a katalogus többet ártott, mint használt a kutatóknak. Először is utmutatása nyomán lehetetlen a keresett köteteket megtalálni, *miután a címekhez a könyvtári jelzet sehol sincs hozzátéve.* De ettől eltekintve, még a könyvtár kéziranyagának sem nyújtja képét. Annyira zavaros, hogy akárhány kézirát címe kétszer is, külön szám alatt fel van véve, minden egymásra való

papírost; az egyes kéziratok leírásánál majd utalni fogok a nevezetesebb lap-szusokra.

¹ Kolozsvártt, 1861. I. füzet, 101—126 l.

² Ime néhány példa:

14. *Alberti Sermones* XV-ik századbéli kézirát pergamenen.

43. *Biblia Sacra.* (Valaki első lapjára a XV. században divatozott számjegyekkel az 1141-ki évszámot írta föl. A XIII. századnál bizonyosan nem újabb mű, pergamenen, nyolczadrétben).

98. *Compendium Institutionum.* (Jogtan).

141. *De Constitutionibus et de beneficiatis.* (*Nagyszerű mű a 15-ik századból*), stb. stb.

utalás nélkül.¹ Az is előfordul, hogy két, teljesen elütő cím alatt van ugyanazon kézirat megemlítve.²

A kormeghatározásokban hihetetlen hibák akadnak. Hogy a XIV. és XV. századiakat összevételre a szerkesztő, még csak megjárja, de mit szóljunk ahhoz, mikor XIII., XII., sőt X. századi darabokat XV. századiaknak szignál!³ Még olyan is megesik, hogy egy XIII. századi Ovidius mint XVIII. századi kézirat szerepel. A 409. sz. a. olvassuk: *Orationes et hymni germanice. Ms. a. 1580*, holott a becses kézirat egy német krónikát és egy verses Mária-legendát tartalmaz s a XIV. századból származik. Az 1580. évszám a kötet egyik hajdani tulajdonosának névirása mellett olvasható. Itt tehát a táblára irt évszám tévesztette meg a lajstromozót. Viszont egy másik kézirat borítékjába bele van írva: *emptus MCCLXXXI*, mégis a kódex korát a XIV. századra teszi az *Index*. Olvasási hibák is bőségesen fordulnak elő. *Centimetrum* helyett *Sentimentum*, *Bystricia* helyett *Byscia* még nem a legfurcsábbak; néhol a legtisztábban kiirt évszám megfejtését is elvétí a leíró: *MCCCLXXXXX vicesimo* 8°-ból 1394-et csinál.

A címek ép oly szűkszavúak, mint Veszelynél; a legtöbb nem árulja el, mit rejt magában a kódex, amelyre vonatkozik. Erre a legérdekesebb s talán az egész világirodalomban páratlan példa a következő. Az 589. szám címe így hangzik a Beke Indexében: *Varii Tractatus theologici, cum indicibus. Tom. 1. fol. * 385., tom. 2. fol. * 418., tom. 3. fol. * 368., tom. 4. fol. * 290., tom. 5. fol. * 419., tom. 6. fol. * 210., tom. 7. fol. * 286.* Ebből tehát

¹ Így p. o. a 219. és 599., 343. és 630., 154. és 647., 254. és 354. 267. és 272. stb. számok.

² Például a 453. sz. alatt olvassuk: *I. Quaestiones super IV. libros sententiarum. II. Distinctiones exemplorum novi et veteris testamenti in ordinem alphabeticum reductae (így!) per fr. Benedictum de Senis ord. frat. heremitar. s. Aug. Ms. a. 1470.; in fol. fol. * 112.* A kézirat, a melynek különben signaturája F₅ IV. 7., a 601. sz. a. még egyszer megtalálható, de itt már jóval rövidebb címe van: *Tractatus de virtutibus et peccatis. Ms. saec. XV.; in fol. fol. * 112.* Még érdekesebb a következő eset. A 252. sz. címe így következik: *I. Liber regulae pastoralis s. Greg. M. fol. * 31. pergamen. II. Tractatus de decimis, et vita b. Leonhardi confessoris; fol. 7. charta. Ms. saec. XV. in fol. Már a 424. sz. a. csak az első rész címét találjuk, teljesen az előzőnek megfelelően, ám de itt a kéziratról ez áll: *in 4-o, pergamen et charta. Ms. sec. XIV. fol. 70.**

³ L. a 226. 258. 333. 479. 227. számoknál.

annyit tudunk meg, hogy a könyvtárban többek közt egy hét kötetes ismeretlen alakú és korú kéziratos, vegyes theologiai értekezéseket tartalmazó kézirat is van. Ez persze alig érdekel valakit, kivált miután a legtöbben azt hiszik, hogy a korjelzés nélküli darabok XIX. századiak. Pedig az a hét testes foliáns maga megérdemel annyi helyet, a mennyit Beke a könyvtárnak mind a hatodfélszáz kézirátára szánt, mert az nem egyéb, mint csupa XIV. és XV. századi érdekesebbnél érdekesebb kódexekből összeállított hét kolligátum.

Ilyeneket látva, nem lehet csodálni, hogy a nagybecsű kézirategyűjteményt alig használták még tudósaink.

Bátran mondhatjuk, hazafiui kötelesség lenne a teljes leírókatalogust elkészíteni. Csakhogy ez legalább egy évi szakadatlan munkát igényel. Erre más, mint helyben lakó, nem vállalkozhatik, leginkább a könyvtárnok, vagy az ottani főiskola valamelyik szakértő tanára. Meglesz-e e ez a közel jövőben? Alig hihető.

Addig, míg a rendszeres felvétel megtörténnék, kiegészítőül s utmutatóul a középkori kéziratokról az alább következő szűkszavú jegyzéket nyujtok az érdeklődőknek. Hogy ez nem felel meg a legszerényebb igényeknek sem, a melyeket egy *catalog raisonné*-hoz szoktunk fűzni, az megbocsátható. Egyéb kötelességeim nem engedték meg, hogy hosszabb időt szenteljek a katalogizálásnak; a kéziratosokat pedig ide a fővárosba felhozni nem lehet. Még hozzá Gyulafejeváron nem állottak a feltétlenül szükséges könyvészeti s irodalomtörténeti segédeszközök rendelkezésemre. Ez mentse munkácskám hiányait s hibáit.

A fősúlyt a magyar eredetű kéziratokra fektettem. Ezeknek némelyikéről bővebb s teljesebb ismertetést nyujtok, főleg arról a néhány darabból, a melyet a könyvtár vezetőinek szíveségéből Budapesten, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában volt alkalmam használni.¹

¹ Az itt kezdődő jegyzék a középkori kéziratok teljes felsorolását tartalmazza, csupán négy darab leírása hiányzik. Ezeket t. i. ottlétem alkalmával nem sikerült megtalálnom. Címeik Beke Indexe szerint így hangzanak:

95. sz. (G. VI. 13.) I. *Ciceronis Synonyma ad Lucium Vect. fol. * 29.*

II. *Bartholomaei Fatii* (Valószínűleg Bartholomaeus *Fontius*, a híres olasz humanista.) *Synonyma*; fol. * 58.

III. *Augustini Dati Elegantiolae sermonis*; fol. * 42.

1. (V₅. II. 2.) EVANGELIUM MATHEI ET MARCI¹ EVANGELISTARUM CUM PRAEFATIONE SANCTI HIERONYMI ET CUM CANONIBUS EUSEBII. Saec. IX.

Ivrétű [0·365 × 0·270] kézirat vastag, erős hártán, 111 levélen. Végig egy kéztől eredő szép, egyenletes uncialis írás, ma is ragyogó, hibátlan arany tintával írva, a mely, kivévn a 4—5 hasábos kánonokat, két oszlophan folyik. Kora a IX. századra tehető, erre mutat a kézirat késő-karoling-jellegű miniaturája és a helyesírás. A rövidítések majdnem teljesen hiányoznak. Mindenütt *ae* és *ti* van a későbbi *e* és *ci* helyett. Van a kéziratban három nagy, egész lapot elfoglaló kép, három diszlap, tizenkét fényes kánonlap. Ezenfelül minden oldal színes festésű kerettel van körülvéve.

A három nagy kép elseje (13^b l.) Szent-Mátét ábrázolja. Az evangelista egy két oszlopon nyugvó körív alatt párnával födött ládaszerű ülőhelyen ülve ábrázoltatik, lábai zsámolyon nyugszanak. Baljában nyitott könyvet tart, jobb kezével magasra emeli tollát olyan mozdulattal, mintha ép az imént mártotta volna be a mellette álló asztalkán levő tintatartójába. Ruházata a hagyományos római öltözet. Arcza öreg emberé, aszketikusan sovány, kevés ősz hajjal, gyér bajuszszal s erős szakállal. Feje fölött egy a boltívvel szervesen össze nem kapcsolt szemöldökfa mögül angyal látszik ki, a mint az elébe helyezett könyvbe ír. A kép színezése túlerős. A testrészek színe fehérrel kiemelt hússzín, a ruhák rikítóan tarkák; a háttér rózsaszín, apró, esetlen, lila és zöld fácskákkal tarkázva. A megvilágítás a vörösön arannyal, a kéken fehérrel, a lilán pedig ezüsttel van kiemelve. Nagyon csekély eltérést mutat Szent-Márk evan-

IV. *Ciceronis lib. de amicitia*; fol. * 30.

V. *Versus duodecim sapientum*; fol. * 2.

VI. *Differentiae verborum synonymorum*; fol. * 12.

VII. *Liber de moralitate*; fol. * 15. Ms. saec. XV. in 4-o.

280. sz. J₅. IV. IV. Horatii opera. Ms. saec. XIV. in 4-o. perg. fol. * 165.

A könyvkiállítási kalauz szerint (288. sz.) a kézirat a XV. századból való, csak az Epistolákat tartalmazta s »olasz modorban arabeszk lapszéli díszítésekkel és arany initialékkal« volt ellátva.

339. sz. (L₅. II. 1.) *Promissio Andreae Vendranimo ducis Venetiarum*. Ms. a. 1476. in fol. pergamen. (*Desideratur*).

Mint a *desideratur* mutatja, már 1871-ben hiányzott.

401. sz. (Ms. V. 28.) *Officium b. Mariae Virg. et psalms psalmi poenitentiales, cum calendario*. Ms. saec. XV; pergam. in 12. fol. * 121.

Ki volt állítva az 1882-iki könyvkiállításon. A *Kalauz* szerint (299. sz.) »fényes kiállítású imádságos könyv, nyolczadrétű hártán a burgundi iskola ízlésében kiállítva, tuskés lapszéli díszítésekkel és sok miniature-képpel . . . francia naptárral . . .«

¹ A kézirat ismertetőit ez a bibor festés félrevezette; valamennyien azt írták róla, hogy diszlapjai *bibor-pergamentre* vannak írva, holott a hártya fehér s csak a rá festett képek egyik alapja biborszín.

gelista képe (74b. l.); legfeljebb hibásabb, gyarlóbb rajza által különbözik az előzőtől. Sokkal jobb ellenben a Krisztust mutató lap (18b. l.). Egy az evangelisták jelvényeivel s angyalok mellképeivel megrakott karikában, kék alapon van az Üdvözítő ábrázolva. Trónon ül; jobbját áldásra emeli, balját egy térdelő állított könyvön nyugtatja. Arany glóriával övezett arca szabályos, fiatalos, de merev és kifejezéstelen, úgy ez, mint kezei és lábai zöldes színűek. A kor szokása szerint ez a halotti szín jelezte a túlvilágiasságot. Öltözetét vörössel bélelt kék ingszerű, bő újjú ruha s felibe vetett lilaszín palást képezi. Az egész lapot kettős, díszes keret veszi körül; az e közt és a Krisztus alakját befoglaló karika közti tér biborszínre van festve.¹ Rajta ezen felírás olvasható nagy arany kapitális betűkkel:

QVATTVOR ERGO VIROS
ANIMALIA SĀA FIGVRANT
SACRA SALVTIFERI
NARRANTES MVNERA XPI.

A díszlapok közül legfényesebb az első (14a. l.), a mely szemben áll Szent-Máté képével. Felső harmadát egy képcsoport foglalja el, a mely keretének alsó léczével a szöveg hasábjait határoló négy oszlopon nyugszik. A képen felül Krisztus trónoló s áldó alakja tojásdad körbe foglalva látható, alatta s mellette három csoportban áll az imádó nép, mindenik csoport fölött egy-egy apostol vagy evangélista képe. A második és harmadik díszlapon nincsen kép. Egyiken (19a. l.) pazar díszű kettős keretben biborszínű alapon váltakozó arany és ezüst sorokkal olvasható a Máté evangéliumának címe és eleje. A *Liber Generationis Jesu Christi* első két betűje a lapnak körülbelül egy negyedét veszi igénybe. A másikon (78a. l.) kevésbé díszes a keret; benne váltakozó arany és ezüst csíkokon fekete kapitális betűkkel van írva a Szent-Márk evangéliumának eleje.

A kánonlapok díszje a kolumnákat elválasztó öt (illetve a hármas kánonoknál négy) tarkábbnál tarkább márványoszlopból áll, a melyeket egyenként ügyetlenül képezett vékony dongájú körívek kapcsolnak össze; a két szélsőt pedig egy nagy, széles körív köti össze. A kapitelek lombdíszesek, csak egy páron van két-két angyal. A nagy ívek felett a lapok sarkaiban nagy természetes húséggel megfestett pávák, fáczánok, sasok, darvak és kakasok vannak; alatuk a kánonok feliratai láthatók, részben angyalok által emelt táblácskákon. E cím táblák alakja régi mintára mutat.

A lapkereteket, jobban mondva a hasákok kereteit hat pálczatag képezi. Mindig két szemben álló oldal díszítése egyenlő, egyébként az összes keretelések különböznek egymástól. A változatosság, tekintve hogy 93 féle keret van, igen nagy. Egy részük meglepően szép mintájú, legcsinosabbak az első; úgy látszik a miniátor leleményessége, a mint tovább s tovább haladt munkájában, mindinkább kimerült.

¹ Megfoghatatlanul a kézirat *valamennyi* ismertetője Máté és Lukács evangéliumáról beszél.

Az egész kézirat, főleg miniaturája révén, a jobb minőségű zárdai termékek közé sorozható, a minőkből a nyugateurópai könyvtárak majdnem mindenike tud néhány hasonló példányt felmutatni.

Kötése a XVIII. század második feléből való. Nagyon valószínű, hogy Bécsben készült s Migazzy püspök csináltatta. Egyszerű, sima lapu barna borjúbőr táblákból áll, hátán aranynyal préselt virágok között ezen cím olvasható:

EVANGELI
M. S.

vagyis Evangelium Manuscriptum. A könyvkötő kése nagy kárt tett a lap-széleken; ma alig van egy újni margója a diszes lapoknak.

1a. lap. INCIPIT | PRAEFATIO | SCĪ HIERONIMI | PLURES | FUISSE QŪI EU | ANGELIA SCRIP | SERUNT *végződik a 3b. l. második hasábján.*

4a. l. BEATO PAPE | DAMASO | HIERO | NIMVS

6b. l. üres.

7a—12b. ll. kánon-táblák.

13a. l. üres.

13b. l. Máté apostol képe.

14a. l. Felül kép. Alatta: INCIPIT ARGVMENTŪ | MATHEVS
EX JVDAEA

17a. l. EXPLICIVNT CAPITVLA EVANGELII SECVNDVM
MATTHEVM.

17b és 18a. ll. üresek.

18b. l. Krisztus képe.

19a. l. Diszlap, rajta: + INCIPIT EVAN | GELIVM | SECVN-
DŪ | MATHEŪ. | LIBER | GE | NERA | TIONIS | IHŪ XPI | FILII
DAVID | FILII ABRAHAM.

19b. l. az evangélium: ABRAHAM GENV | IT ISAAC

73b. l. második hasáb: EXPLICIT EVANGELVM SECVNDVM
MATTHEVM.

74a. l. üres.

74b. l. Márk képe.

75a. l. Márk életrajza MARCUS | EVANGELIS | TA DĪ ET
PE | TRI IN BAPTISMATE | FILIVS

77b. l. a középén: INCIPIT | EVANGELIVM | SECVNDVM
MARCVM.

77a. l. Diszlap. Rajta kezdődik a Márk evangéliuma: INI-
TIVM EVANGELII | IHV XPI FILII DĪ

111b. l. a második hasábban, alul: EXP. EVANGELIVM | SE-
CVNDVM MARCV.

A kézirat eredetéről semmi adatunk sincs. Valószínűleg Németországban készült s valamelyik ausztriai zárdából került Migazzyhoz, s ettől Batthyány püspökhöz.

Beke, Index, 649. szám. Kalauz az Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum részéről rendezett könyvkiállításához. (Budapest, 1882.)¹ 101. l. 253. sz. *Czobor*. Magyarország Történeti Emlékei az ezredéves országos kiállításon. (Budapest, 1898—99.) 77 és 78. l. hol *Dedek Cr. Lajos* ismertette egész röviden. Ez ismertetéshez a kódex 19a. lapjának felényire kisebbített színes és a 13b, 14a, valamint a 18b. lapoknak ötödrésznnyire kisebbített autotip hasonmása. van mellékelve.

2. (*N_g*. V. 27.) FRAGMENTUM LIBRI EVANGELIORUM, CONTINENS EVANGELIUM LUCAE. *Saec.* X.

Negyedrétű, válogatott szép hártýára írt kézirat, 70 levélen egy oldalon bekarcolt vonalakra írva, szép, gömbölyű minuszkulával, úgyszólván teljesen rövidítések nélkül. Íratásának ideje a X-ik századra tehető. Kezdődik a Szent-Lukács evangéliumának előbeszédével, mely után a 9b. és 10a. lapokon az evangélium szövegét két díszes címlap nyitja meg. Az elsőnek sárga-kék-piros keretű, kékes-szürke (talán rosszúl sikerült vagy elhalványult bíborszín) mezején váltakozva arany és ezüst sorokban szép nagy kapitalissal írt cím olvasható: *INCIPIIT EVANGELIUM SECVNDVM LVCAM*. A szemközti oldalt majdnem teljesen egy nagy Q foglalja el, a mely vörössel és kékkel van megrajzolva s arany és ezüsttel van kitöltve. Hasát egy csodás alakú sárkány képezi, lelógó szárát összefonódott arabeszk. Szára mellett váltakozó arany és ezüst kapitális írás: (*Q*)*uoniam quidem multi conati sunt ordinare*. Az egésznek jó hatását lerontja az, hogy a rosszúl készült (ma már egészen megfeketedett) ezüst festék szétfolyt a hártýán s ellentétben a most is ragyogó, szép, szabályos aransorokkal, ocsmány foltokat képez. Bent a szövegben a kezdők arannyal s a felírások miniummal vannak készítve.

Francia vagy délnémet munka.

Egykor teljes evangélium részét képezhette; erre vall azon körülmény, hogy a Szent-Lukács könyve bevégződven a 68b. lapon, utánna két levélen a Szent-János evangéliumának előbeszéde s mutatója következik. Ezzel szakad meg a kézirat.

Kötése múlt századi, egyszerű bőr.

Származása ismeretlen.

Beke, Index, 227. sz. (*Ms. saec. XV. < 1*)

3. (*L_g*. VI. 2.) CAJUS SALLUSTIUS CRISPUS, LIBER DE BELLO JUGURTHINO. *Saec.* X.

Kis negyedrétű kézirat, 55 levélen, durva, lukacsos, foltozott, egyenlőten lapu kecskebőr-hártýán, amelynek déli származását mutatja az, hogy csupán egyik oldala van teljesen kisimítva. A lapokon több helyütt meg látszik a punktorium nyoma. A vonalzás csak az egyik oldalon látható s érc

¹ Lejebb rövidség okáért csak így idézem: Kalauz.

stilussal történt. Az írás két, teljesen egykorú kéztől ered. Az első másoló a 10 első lapot írta s a szöveget a 10b lap alsó sorában *utrique curia digreduntur. Senatus statim* szavakkal szakítja meg. A mondatot a következő oldalon a másik scriptor fejezi be: *consulitur*. Az első kéz írása csinosabb a másodiknál. Egyenesen tartott tollal írt, nem szép, de jól olvasható gömbölyded minuszkulái vannak. A másodiknak ductusa rondirásszerű, közeledik a longobard írás jellegéhez. A sorközök tele vannak a második másoló kezére való gloszszákkal. A fejezetek kezdői kicsinyek, egyszerűek, kettő kivételével feketék. Minden fejezet első két-három szava uncialíással van írva.

Igen kevés s nagyon egyszerű rövidítése van. Magas korára mutat az e-k mellett az ae sűrű használata.

Kötése a XIV-ik századból való. Deszka-tábláit csak egy harmadrészben fedí világos piros bőr. Áthajtós kapcsa hiányzik. Belső borítólappjait valamely XIII—XIV. századi folyóírási francia nyelvű számadáskönyv töredékei képezik.

1a. l. FALSO QVERITUR de natura sua genus | humanum, quod inbecilla atque aevi brevis | sorte potius quam virtute regatur. Végződik 3b. lapon a hatodik sorban. Ugyanezen sorban áll a cím: INCIPIT LIBER IUGURTINUS. | Bellum scripturus sum . . .

55a. l. a lap közepén végződik a munka: Ex ea tempestate spes civitatis nullo sitę | EXPLICIT LIBER SALUSTI.

55b. Nehány sornyi egykorú, a szövegre vonatkozó jegyzés.

Egykori tulajdonosok bejegyzéseinek, amelyekből a kódex eredetire s vándorlásaira következtetni lehetne, semmi nyoma. Hihetőleg Batthyány olaszországi vásárlásaiból való.

Sallustius legrégibb ismert kéziratai, leszámítva néhány, egy-két levélre terjedő III—IV. századi töredéket, a IX—X. századból származnak s egytől-egyig francia s északi-olasz eredetűek.¹ Ebbe a csoportba tartozik a gyulafejevári kódex is. Bizonytalán Franciaországban írták. *Cserép József dr.*, a kiváló filologus, kinek alkalmunk volt a kéziratot megmutatni, úgy nyilatkozott, hogy a szöveg érdekes variánsokat tartalmaz s kritikai kiadásoknál, tekintve hogy még teljesen ismeretlen az irodalomban, jó hasznát lehet venni.

Beke, Index, 479. sz. (*Ms. saec. XIV. < !*)

¹ A legrégibb Sallustius-kéziratok leírása s egy-egy lapjuk kitűnő fényvésetű hasonmása található *Émile Chatelain* még be nem fejezett nagy művében: *Paléographie des Classiques Latins. (Première Partie. Paris, 1884—1892.)* Ő a már említett korai töredékeken kívül három IX. századit (Vatikán: Latin 3864. Páris, Bibl. Nat. Lat. 16024. és 16025), egy X. századit (Páris, B. N. Lat. 5718) és három XI. századit (Páris, B. N. Lat. 10195., Sanct-Gallen, Nr. 864. s Bruxelles Nr. 10057—10062.) mutat be.

4. (*F*₅. V. 9.) LECTONARIUM. *Saec. XI.*

Negyedrétű (0·235×0·165) kézirat, 229 levélen, jó, erős, fehér hártván, szép, nagy, gömbölyű minuszkulával írva. Tintája ma is bámulatosan fekete. Vörös kezdőbetűkkel és felírásokkal. Van benne hat nagy, fekete tollrajzú, miniummal s valamely sárgászöld növénylével színezett kezdőbetű. A legdiszesebb az első (2a. l.) egy fonadékokból s lombdíszből alkotott P (L. a hasonmást.) Végén csonka, de legfeljebb néhány levele hiányzik.

Egykorú, sötétbarna borjúbőrrel bevont újjnyi vastag táblájú deszkakötésben, amelynek kapcsa hiányzik. A táblákon egyenes vonalakból alkotott beprévelt diszítés van alkalmazva.

Valószínűleg a laventvölgyi (karinthiai) Szent-Mártonról nevezett benedekrendi zárdából származik s Migazzytól jutott a Batthyány-könyvtárba.

Beke, Index, 318. sz.

5. (*L*₅. VI. 1.) BREVIARIUM. *Saec. XI—XII.*

Kis negyedréti hártvakézirat, 148 levélen, szép szabályos gömbölyű minuszkulával írva. Korát a XI—XII. századra tehetjük. Több kisebb vörös és két nagy tollrajzú kezdőbetűvel. A kezdő szavak: *Beatus vir* első betűje (1b. l.) feketével s pirossal van színezve. A kézirat végül csonka, közben is hiányzik néhány levele. A nedvességtől sokat szenvedett; első levelei teljesen megfeketedtek.

Kötése a XIV. századból való; sima bőrrrel borított deszka; hátából leffentyük nyúlnak ki.

Beke, Index: 333. sz. (*Ms. saec. XV.!*)

6. (*F*₅. V. 10.) EVANGELIARIUM. *Saec. XII.*

Negyedrétű minuszkulás írású kézirat, 189 levélen, durva, sok helyen lyukas hártván. Vörös felírásokkal s kisebb kezdőbetűkkel. Nagy kezdőbetűi vörösen tollal vannak rajzolva; igen hasonlítanak a Pray-kódex inicziáléira.

Egykorú kötése durva, festetlen juhbőrrel borított vastag fatáblákból áll. A táblák öt-öt gombja s áthajtós szíjj-kapcsa hiányzik.

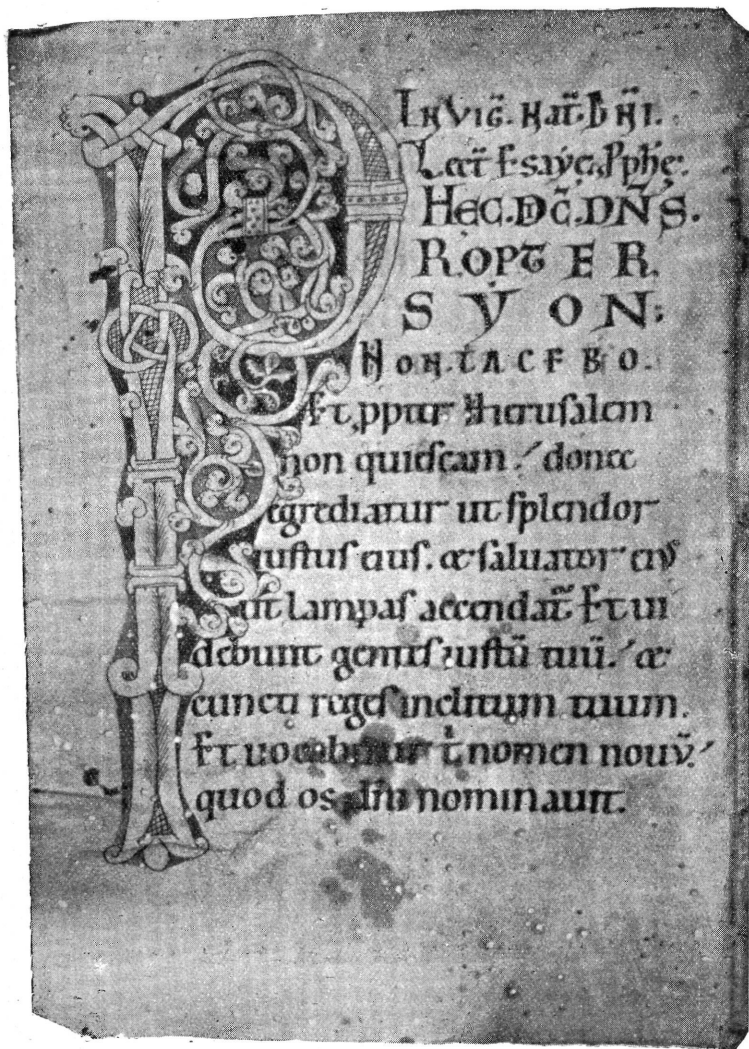
Az egész kézirat valamely kisebb zárdabeli egyszerű szerzetes munkája. Eredétre világot vet egy az első tábla belsején, a behajtott bőrre írt, XIV. századi, apró cursívájú jegyzés:

Hic fuit Udalricus de Capella pro tunc temporis socius dominorum . . . in Sancto Martino in valle Lawent anno domini ecc^o xl^o ix^o. Memento te mei.

Beke, Index, 317. sz.

7. (*N*₅. II. 14.) HAYMO O. S. B. EPISCOPUS HALBERSTADIENSIS, HOMILIAE SUPER EPISTOLAS ET EVANGELIA. *Saec. XII.*

Ivrétű kézirat, egyenlőtlen, helyenként lyukacsos, toldozott s beragasztott, részben olasz hártván. 214 levélen, egyhasábban folyó írással. Sok helyütt meglátszik a punktórium nyoma s az egy oldalon bekarcozott vonalzás. Az írás végig egy kéztől származik; jól olvasható, hasonlít a XII. század vé-

A XI századi Lectionarium 2a. lapja.

géről s a XIII. legelejéről való okleveleink minuszkuláira. A tinta színe sárgásbarna; itt-ott egy későbbi kéz fekete tintával próbálta felfrissítgetni. A kötet végig rubrikálva van; a mondatkezdő betűk részben vörösek, részben feketék, az utóbbiak egy vörös vonáskával vannak kiemelve. Az egyes homiliák kezdőbetűi vörös tollrajzúak, a könyv közepéig (a 136. lapig) ki is vannak színezve szép, élénk czinóberrel, növényi léből készült zölddel és sárgával s valamely szürkés késsel. Kezdkül nagyobbára *I* betűkkel találkozunk (In illo tempore...); tetemes részük szíjjfonadékból vagy lombdiszból van szerkesztve, de néhány álat-alakkal cifrázott is akad köztük. Stílusuk megegyezik a X—XII. században Felső-Olaszországban divottal. A kézirat készüléseinek ideje a XII. század végére tehető.

A lapszéleken különböző XIII—XVI. századi kezektől származó jegyzések láthatók.

Kötése, a mint megállapítható, már a második, a XV. század derekáról való. Vastag deszkatáblái vannak, erős, barna borjúbőrrel bevonva, a melyet csupán néhány bepréselt vonal díszít. Kapcsaiból csak a hátsók vannak meg, erősek, egyszerűek, sárgarézből vannak verve. A hátsó tábla felső szélén lánczhorog nyoma vehető észre. A kézirat az átkötéskor már rongált lehetett, több helyen egy XIV. századi kódex darabjaival van megfoltozva. A lapszélek sok helyütt le vannak vágva, középkori szokás szerint bizonyos leveleket irtak rájuk. Egy levél kezdete ma is olvasható még az egyik lapon.

A kézirat valószínűleg hazánkban készült. Tény az, hogy a XIII. században már magyar tulajdonosok kezén volt és pedig a kassai dominikánusokén. Ezt kétségen kívül bizonyítja a 27^a oldal felső margóján levő másfél sornyi a XIII. század derekáról való írás, egy megkezdett levélnek eleje, a mely így hangzik.

Reverendo in Christo patri fratri M priori de Pothoca¹
Frater Clemens filiorum . . . (*egy szó kikopva*) eiusdem ordinis
de Cassa oraciones in filio virginis cum obediencia filiali. Cum
multis gravaminibus

A testes foliáns idővel elkallódott a zárdában s csak a XV. század közepetáján került ismét elő, a mikor is mostani kötését kaphatta, melynek első táblájára belül ezt írta fel valamely szerzetes:

Istum librum Omeliarum haymonis invenimus in conventu
hoc anno reformationis eiusdem.

Ezzel körülbelül egykorú, de más kéztől ered, az első oldal felső szélén levő felírás:

Omelie Haymonis fratrum predicatorum Cassoviensium.

A hátsó tábla belsején pedig a XV. század végéről való ezen bejegyzés olvasható:

Iste liber est fratrum ordinis predicatorum in Cassouia et
sunt Omilie (így) venerabilis Heymonis.

Beke, Index: 258. (*>Ms. saec. XV.<!*)

¹ Sárospatak.

8. (L_5 VI. 18.) CLAUDIUS ECDICIUS MAMERTUS EPISCOPUS VIENNENSIS,¹ DE OFFICIO MISSAE. ACCEDIT EXAMERON. *Saec. XIII.*

Nyolczadrétű, 50 levélből álló, durva hártýára írt kézirat. A XIII. század elejéről való apró, gömbölyű minuszkulával. Kis vörös kezdőbetűi vannak. Lapszélein meglátszik a punktórium nyoma. Közbul és végül csonka s meglevő levelei is összevannak zavarva.

Boritékát XV. századi olasz oklevelek képezik. Az első boriték belsejében egy tizenötödik századi festett czímer van: jobbharánt osztott csúcsives paizsban, a felső mezőben feketében fehér szarvasagancs; az alsó üres. A paizs egy zölddel kerített piros lapon fekszik.

Mamertusnak († 474) ezen munkája a rendelkezésemre álló források szerint mindeddig kiadatlan.

Beke, Index, 376. sz. (*Ms. saec. XV. < !*)

9. (M_5 II. 1.) IUSTINIANUS IMPERATOR, CODICIS LIBRI IX. *Saec. XIII.*

Nagy ivrétű hártýakézirat, 174 levélen, óriási lapszélekkel, két hasábban olaszos félgót minuszkulával írva. A XIII. század derekáról. Lapszélein XIII—XV. századi számos kéztől eredő glosszák.

174b. l. (*Kolofon:*) Explicit liber nonus codicis feliciter. Deo gracias.

Kötése egykorú, szürke szarvasbőrrel bevont deszkákból áll, áthajtós kapsokkal és lánczczal.

Az utolsó levélen sokféle, különböző korbelt jegyzés közt olvasható:

Est Hemingeti filii magistri Geretardi scilicet presens liber codicis. Emptus a magistro Firm(ano?) . . . M. CC. lxxxj indiccione nona Nouembris. (*Ez alatt notáriusi jelvény.*)

Beke, Index: 336. sz. (*Ms. saec. XIV. < !*)

10. (N_5 V. 8.) DECIUS IUNIUS IUVENALIS, SATIRAE CUM COMMENTARIIS. *Saec. XIII.*

Magas negyedréttű (0.26 × 0.13.) hártýakézirat 58 levélen. Gondosan tintával vonalzott sorokba írva, olaszos, gömbölyű félgót minuszkulával. A sorok igen ritkák; a köztük maradt üres helyeket finom, vékony vonású dőlt betűkkel írt glossza tölti ki. A sorok első és utolsó betűi egy-egy függőleges rubrikába vannak írva. Egyetlen nagyobb, vörössel festett kezdője van, a kézirat elején.

Írásának jellege a XIII. század derekára mutat.

Kötése a XVIII. század végéről való; kétségtelenül Batthyány csináltatta.

Beke, Index, 308. sz. (*Ms. saec. XIV. < !*)

11. (N_5 V. 7.) I. PUBLIUS OVIDIUS NASO, LIBER EPISTOLARUM EX PONTO. *Saec. XIII.*

Magas negyedréttű (0.26 × 0.16.) hártýakézirat 28 levélen, teljesen olyan írással s kiállításban, mint a 10. szám alatti Juvenalis. A XIII. sz. derekáról.

¹ Vienne a Dauphineben.

28b. (*Kolofon* :) Explicit liber Ouidij de ponto. | Hic liber est scriptus. qui scripsit sit benedictus.

Ehez hozzákötte:

II. MAURUS SERVIUS HONORATUS, LIBELLUS DE ULTIMIS SYLLABIS ET CENTIMETRUM. *Saec. XIV.*

Hártyán; 6 levélen, a XIV. század közepéről való folyóírással írva.

Középrimes költemény a verselésről.

XVIII. századi Batthyány-féle bőrkötésben.

Beke, Index, 412. sz. (*→ Sentimentum Servii. Ms. saec. XVIII.**)

12. (*I₆. IV. 19.*) PSALTERIUM DAVIDICUM CUM CALENDARIO. *Saec. XIII.*

Negyedrétű hártya-kézirat 147 levélen, szép, egyenletes gót minuszkulával írva. A naptárban minden hónapnál két-két rakott arany alapra festett képecske, a psalterium elején a fél lapot elfoglaló *B* kezdőbetű, Krisztus és Szent-Dávid alakjával,¹ ezeken kívül 8 nagy és számtalan kisebb aranyos kezdőbetű díszíti a pompás kéziratot. Az apróbb kezdők valóságos keretet képeznek a lapok jobb szélén, mert minden egyes verssornak van egy festett kezdőbetűje. Németországi, hihetőleg svábföldi munka, a XIII. századból.

A könyv a XV. század elején már kétségtelenül magyar birtokosnál volt, a ki a naptárba a magyar szentek neveit miniummal bevezette.

1a. lap. üres.

2a—7b. ll. naptár.

8a. l. eredetileg üres volt, de egy XV. századi kéz az alább olvasható jegyzetekkel írta tele.

8b. l. üres.

9a. l. kezdődik a zsoltárkönyv: Beatus vir, qui non abiit in consilio inpiorum . . .

145b. lapon végződik a munka; a következő két levél üres.

XVI. századi préselt disznóbőrkötésben, a melyet vak nyomással készült apró szent-képek díszítenek. A bekötéskor a kéziratot nagyon körülválták.

A 8. oldalon XV. századi folyóírással ezen feljegyzések olvashatók:

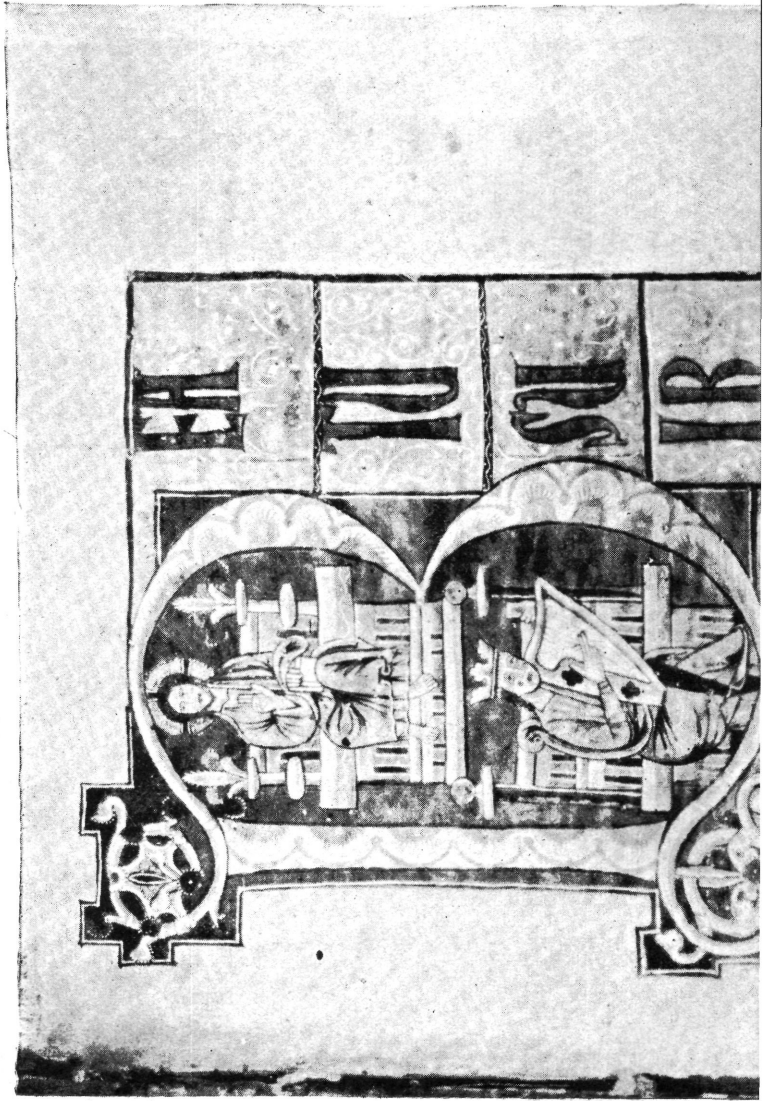
In anno domini mccccxxviii illustrissimus princeps et dominus Albertus rex Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie, Austrie et Stirie, Cariencie (*így*) dux et marchio Moravie in vigilia Symonis et Iude apostolorum² in Löngadorff vulgariter Nezmel diem suum clausit extremum. Et sepultus est honorifice in Alba Regali prope altarem beati Emerici; cuius anima requiescat in sancta pace. Et eius uxor domina Elizabeth regina remansit pregnans etc.

Item anno eiusdem in mense Februarii in vigilia Kathedre

¹ Lásd a mellékletet.

² Október 27.

Magyar Könyvszemle, 1900. évf. 30. lap.

qui non abiit in consilio ipsoꝝ: et
in uia peccatoꝝ n̄ stetit: et in cathedra
pestilencie non sedit. ooooo. ooooo.
et in lege dñi uoluntas ei: et in le
ge ip̄i? meditabit die ac nocte.
Et erit tanquam lignū qđ plantatu
est. secus decursus aquarū: qđ fruc
tum suum dabit in tēpe suo. ooooo.
Et folium eius nō defluet: et omnia

beati Petri apostoli ¹ (*kitörülve* : ad vincula) duobus horis circa mediam noctem eadem serenissima domina nostra regina Elizabeth Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Crouatie, Austrie et Stiria (*így*) ducissa, necnon marchionissa Moravie (*itt az állitmány kimaradt*). Cuncti potens dominus concessit et dedit prefate domine regine Elizabeth filium masculinum naturalem, dominum nostrum regem Ladislaum, in castro suo proprio Comaroniensi. Et postmodum archiepiscopus Strigoniensis eundem dominum nostrum Ladislaum secunda die in predicto castro baptisavit. Castellanus vero protunc temporis fuerat Thomas de Zëecz fidelis familiaris serenissime domine nostre regine, necnon et sui nati regis Ladislai. ²

A következő sorok XV. századi gót könyvirással vannak írva; és pedig a kiemelt czímek vörössel:

Antiquitus sic locabantur prelati sicuti secundum dignitatem convenienter locuti solebant. Anno domini millesimo ducentesimo nono privilegium per tempora prelatorum sic consignabatur: Johanne Strigoniensi, Bertholdo Collocensi, Calano Quinqueecclesiensi, Bolezlao Vaciensi, Cathapano Agriensi, Symone Varadiensi, Calanda Wesprimiensi, Desiderio Chanadiensi, Gothardo Zagrabieni, Petro Geuriensi. Sic omni (*így*) tunc locabantur secundum dignitatem post sese. *Infrascripti principes ecclesiarum fuerunt in tempore sancti regis Stephani incliti.* Primo Felicianus, gracia dei Strigoniensis archiepiscopus, Gregorius episcopus, Paulus episcopus, Gervasius episcopus, Ambrosius episcopus, Walterius episcopus, Fancica episcopus. Notarius huius carte Macharius prepositus Titulensis. Sigillavit hoc privilegium obediens cancellarius.

Ezek a bejegyzések csak valamely a királyi udvarhoz közelálló egyén, valamelyik káplán, kanczelláriai írnok vagy más hasonló állású férfiú tollából folyhattak. Jellemző a korra, hogy a bejegyzés írója II. István egy oklevelét Szent-Istvánénak vette. Az oklevél, a melyből a püspökök névsorát kifirta, ma ismeretlen; 1125—1128 közt kelt s egy eddig ismeretlen notarius nevét őrizte meg, a *Makáriusét*, a ki 1138—1180 közt a pécsi püspöki széken ült.

A kézirat első (üres) oldalán XVI. századi kézzel írva ez áll:

Hoc psalterium dono dedit Georgius Itupecovitius magister scholae Sabariensis philosophiae baccalaureus admodum reverendo

¹ A feljegyzés írója olasz módra márczius 25-ikétől számítja az év kezdetét s ezért veszi február 21-ikét még az 1439. évhez, holott az mai számításunk szerint már 1440-hez tartozik.

² Ez az egykorúnak látszó bejegyzés egy nappal előbbre teszi V. László király születését az ismert forrásoknál, a melyek mind február 22-ikét említik. Az eltérés azonban csak látszólagos, mert a király születése a 21- és 22-ike közti éjjelen, éjfél után két óraker történt s így mai idősámítás szerint már 22-ikére esett.

domino Andreae Carol(i) de Wasuar, praeposito maiori ecclesiae Wesprimiensis, canonico Poseniensi, etc. in perpetuam sui memoriam.

Beke, Index, 445. sz. Kalauz, 263. sz. (» . . . *domború (!) miniatúrákkal.*«)

13. (*K₅. II. 1.*) LIBER EVANGELIORUM CUM GLOSSA. *Saec. XIII.*

Magas ivrétű (0.388 × 0.231.), hófehér, gyönyörűen simított hártýára, bámulatosan egyenletes, szép gömbölyded minuszkulával írt kézirat. A szöveg nagy betűkkel, ritka sorokba van írva a lapok közepére, a kétoldalt fennmaradt nagy lapszélekre s a sorok közé van apróbb betűkkel írva a glossza. Nagy kezdőbetűi hiányoznak, helyük üres; a kisebbek vörösek és kékek, tollrajzú szétfutó indákkal s kacsaringókkal ékesek. A közel két tenyérnyi szélességű alsó lapszélek több helyen le vannak vágva, valószínűleg kis imakönyvre vagy levelekre használták fei a finom hártýát.

Az egész kézirat remeke a középkori kaligrafának. Olasz munka. XVIII. századi bőrkötésben.

Beke, Index, 225. (»*Ms. saec. XV.*«!)

14. (*F₅. V. 11.*) LIBER MORALITATUM. *Saec. XIII.*

Hártýakézirat negyedréiben, 23 levélen, bekarcozt vonalakra két-hasábosan a XIII. század végéről való olaszos minuszkulával írva. Címei vörösek, kezdőbetűi vörösek és kékek.

Közel egykorú vörös bőrral bevont deszkakötésben.

23^b l. (*Kolofon*): | Qui scripsit scribat semper cum domino vivat, | vivat in caelis, Franciscus nomine felis.

Erkölcstaní rövid fejtegetéseket s magyarázatokat tartalmaz olasz nyelven. Beke, Index, 152. sz.

15. (*M₅. III. 13.*) PETRUS LOMBARDUS EPISCOPUS PARISIENSIS, SENTENTIARUM LIBRI IV. *Saec. XIII.*

Ivrétű kézirat, 171 levélen, szép sima hártýára, két hasábosan, félgót minuszkulával írva. Olasz jellegű írás a XIII. század végéről. Apróbb kezdőbetűi kékek és vörösek, a lapszélekre kifutó kacsaringókkal. Minden könyv elején van egy arany alapra csinosan festett ornamentális díszű nagyobb kezdőbetű. Legutóbbi bekötések történt megvágatása daczára alsó margóí most is tenyérnyi szélességűek.

Kötése a XVIII. századból való.

Beke, Index, 522. sz.

16. (*N₅. V. 20.*) TESTAMENTI VETERIS HISTORIA IN VERSIBUS REDACTA. *Saec. XIII.*

Kis ivrétű, 30 levélínyi kézirat, durva, szedett-vedett hártýán, két-hasábosan, tintával vont keretek közé írva. Írása a XIII. század végéről való.

minuszcula. Kezdői egyszerűek, vörössel és kékkel festve. Czímei vörösek. Végén csonka, megszakad a *Királyok könyvével*.

Kötése hihetőleg egykorú; a deszkatáblák egyszerű vonalakkal préselt zöld szarvasbőrrel vannak borítva.

Első oldalán, a felső lapszéken ezen bejegyzés olvasható:

Ex oblatione generosi Pauli Gyergyai est scholae Unitariorum Claudiopolitanae. A. 1729.

Beke, Index, 417. sz. (*Ms. saec. XV. < !*)

17. (*F₅*, V. 7.) LIBER MISSALIS, CONTINENS VIGILIAS ET MISSAS MORTUORUM. ACCEDIT NECROLOGIUM SANCTI MARTINI IN VALLE LAWENT. *Saec. XIII—XV.*

Negyedrétü hártýakézirat a XIII. század végéről, gyalón színezett tollrajzú kánon-képpel, a mely nem igen áll magasabb fokon, mint a Pray-codex rajzai. 110 levél.

Vastag deszkekötése természetes színü szarvasbőrrel van bevonva s bepréselt vonalakkal díszítve. A rajta volt tíz gomb és a kapocs hiányzik. A kötés hihetőleg a kézirattal egykorú.

Elején 45 levélen egy rövid, mindössze harmincz misét tartalmazó misekönyv van. A kötet többi részét egy naptári rendben, rubrikákba írt nekrologium képezi rengeteg bejegyzéssel. Csupa név, mellé tett évszámokkal, minden további adatok nélkül. A bejegyzések legkorábbiái még a XIII. századból valók; a legutolsók a XV. végéről. Akárhány régebben írt név, a melynek viselője már feledésbe merült, ki van vakarva s újabban más van írva a helyébe. A kódex a karinthiai családátörténetre igen nagy fontossággal bír. Tudtommal teljesen ismeretlen az irodalomban. Megemlítendőnek vélem, hogy a nekrologiumban több helyen fordul elő a *de Habsburg* s a *de Habsperch* név.

Beke, Index, 386. sz. (*Missale initio mutilum. Ms. saec. XIV. <*)

18. (*G₅*, III. 7.) I. I. CONCORDANTIAE BIBLIAE, COMPILATAE PER HUGONEM CARDINALEM FRATREM PRAEDICATORUM. ACCEDIT INDEX BIBLICUS SECUNDUM ORDINEM ALPHABETI. *Saec. XIV.*

Ivrétü kézirat, vegyesen hártýára és papírra írva, oly módon, hogy minden papír ternio egy hártýaívbe van téve. Írása durva, kurzívba átmenő gót minuszkula a XIV. század végéről. Valószínűleg hazai készítmény.

II. LEXICON BIBLICUM. *Saec. XIII.*

Hártýakézirat a XIII. század második feléből. Két különböző kéz írása; az első gót minuszkulát, a másik kurzívot használ. Egyszerű vörös kezdőbetűkkel.

A két kéziratot egy a XV. század második feléből való csinosan préselt, barna bőrü deszka kötés borítja, öt-öt bronzgombbal és két pár kapocscsal. A préselés mutatja, hogy a kötés a Szepességen készült. Jellemző ezekre a XV. századból való felvidéki kötésekre, hogy egyszerű s mindenütt használ-

Jatban volt gót izlésű bélyegekkel vannak ugyan díszítve, de ezek úgy vannak alkalmazva, a mint sehol egyebütt nem volt szokás. Az egyik tábla rendszerint olyan, mint más azon korabeli kötéseknel; a másiknak mezején vonalakból összeállított fák s bokrok láthatók. Néha egyenes vonalakból képezett ferde négyszögekbe vannak e fajta virágszálak s bokrocskák bepréselve. A tábla szélein félkörökből s stilizált liliomból készült egyszerű keret szokott lenni. A kézirat a XV. század végén a lőcsei Sz. Jakab egyházé volt, a mint az első oldal felső szélén levő bejegyzés mutatja:

Liber ecclesie Sancti Jacobi in Leuthscha.

Beke, Index, 325. sz.

19. (*L*₅. VI. 4.) I. SERMONES VARIII. *Saec. XIV.*

Hártyakézirat kis negyedrértben, 172 levélen. Mindenféle rossz hártján, egész bőrök levagdalt széleiből egybeszedve, legalább tiz különböző kéz által írt kódex. Magvát egy jó kurzivot író, de rengeteg rövidítést használó XIV. századi másoló írta; közbe-közbe egy-egy levélen, néhol többen is egészen elütő írás következik. Úgy látszik, a kis kézíraton egész kolostor dolgozott. Egyik is, másik is írt hozzá egy-egy beszédet, rövid elmélkedést. Az egész a XIV. század első harmadában készülhetett el, úgy lehet a kassai domonkosrendiekházában. Az írás a 90b. oldalig egy hasámban, innen kezdve a 100b-ig kettőben, ettől végig újra egyben folyik. A rubrikálás csak a kézirat első harmadára terjed.

1a. l. XIV. századi több kéztől eredő vegyes jegyzetek.

1b. 8a. ll. kettős mutató tábla.

8b. l. vegyes jegyzések a házasságról.

9a. laptól szent beszédek következnek. Dominica infra octavas epiphanie. | Obsecro vos per misericordiam dei ut exhibitis corda vestra . . . Végződik a 89b. lapon egy rövid elmélkedéssel: Marie pulchritudo.

90a lapnál új rész kezdődik, a mely talán a kézirat elejéül volt eredetileg szánva s csak a XV. századi be- (illetve át-) kötésnél jutott mai helyére. Elöl nagyobb vörös kezdőbetű. Innen kezdve a scriptorok sűrűn váltakoznak. Az egész a 172b. lapon végződik.

II. SERMONES VARIII. *Saec. XIII.*

Hártyakézirat 87 levélen, gondosan húzott vonalakra három (?) különböző kézzel írva. A hártya és az írás olaszos; az első 75 lapon egyenletes, jól olvasható félkurziv; ezt a 76a. l. utolsóelőtti sorában (talán ugyanazon másolótól való) hanyagabb kurziv írás követi. A 84a. l. aljától a 87a-ig ismét más szép, határozott vonású folyóírás jön, a 87b. lapon aztán ismét van egy darabka az első kéztől. Rubrikálva, egyszerű vörös kezdőbetűkkel. A XIII. század végéről.

A beszédek kevés kivétellel szentekről szólnak: De sancto Ambrosio, Andrea, Antonio, Barnaba, Blasio, Gregorio, Mattheo, Marco, Paulo, Stephano Protomartire, Thoma, de Sancta Agatha, Agnethe, Lucia stb. Magyarok nincsenek közöttük.

A két kézirat kötése a XV. század második feléből való. Sötétvörös marokénnel borított deszkatáblák, csinosan préselve, egy rézkapoccsal; a hátsó tábla felső szélénél egy lánczhorog nyoma. A kötés, úgy mint az első kézirat, hihetőleg Kassán készült.

Az első oldal felső szélén a XV. század elejéről való irással:

Liber conventus Cassoviensis ordinis fratrum predicatorum.

Hasonló felírás van az első kézirat 90a. oldalán:

Liber Cassoviensis conventus ordinis predicatorum.

A lánczhorog nyoma arra mutat, hogy a kézirat a XVI. század elején Henckel János birtokában volt, ugyanis e hirneves pap könyvei vannak, majdnem kivétel nélkül, hasonló módon megvasalva.

Beke, Index, 518. sz.

20. (*M*₅. V. 13.) BIBLIA SACRA. *Saec. XIII—XIV.*

Tizenhatodréti kézirat igen finom, vékony hártmán, alig látható tinta-vonalakra, igen apró, erős törésű gót minuszkulával írva. Az írás végig olyan egyenletes, mintha csak nyomtatva lenne. Számos igen szépen festett, szél-díszekké kiágazó kezdőbetűvel. A legtöbben parányi képecskék vannak, a czellában ülő Szent-Jeromos, a világot teremtő Isten kit a legörnyedt sátán a hátára tett deszkán emel, szentek s próféták arczképei s más efélék. A képecskék első rendű művészre vallanak. A festés pasztózus, a miniátor a késői középkor modorában előbb a közép színeket rakta föl, aztán árnyékolta s legutoljára hordta fel az éles világitású részek világos színeit. Az arczok s a testrészek zöldes színűek. Az ecsetkezelés bámulatos; a parányi arczok mindenike teljesen ki van dolgozva. A művész rajzbeli ügyessége a korhoz mérten valóban meglepő. A XIII. század végéről, vagy a XIV. század elejéről.

A kis kötetke a teljes szentíráson kívül egy mutatótáblát tartalmaz.

Kötése 1550-ből való, közönséges német izlésű disznóbőr-kötés. Kapcsa hiányoznak. A bekötésnél a kódex széleit nagyon megvágták.

A hátulsó védőlapon a következő bejegyzés található:

1555 | die Septembris | Caspar Zlyuayrch propria Manu | in
urbe Fryfacensi | Een azt mondom, hogy myn denyk eoreozzeon |
magat, vgy hogy: valaký ezt keonwet el | akarna lopaffal venny
tahat három pryhket legyen rajta venny.

Beke, Index, 46. sz. (Szerinte 402 levél.)

Kalauz, 266. szám.

21. (*E*₅. VI. 8.) I. MANUALE CONTINENS SERMONES ET ALIQUOT FORMULAS LITTERARUM. *Saec. XIV.*

Kis nyolczadréti (6·12 × 0·16) hártmákézirat 154 hártmálevélen. Az első XV. századi írású lapot kivéve végig egy másolótól származó jó kurzív írás. Két quaterniót kivéve az egész rubrikálva van, kezdőbetűi egyszerűek, vörössel írottak.

1a. l. üres.

1b. l. XV. századi írású mutató.

2a. l. üres.

2b. l. *szent beszédek.* (A lap kezdetén csonka) ista
sunt verba redemptoris nostri.

126b.—129b. ll. *oklevélminták.* Tizennégy az 1290—1310
közti időkből származó oklevél többé-kevésbé csonka másolata. Az
oklevelek mind a magyarországi ferenczrendiekét illetik, a miből
kiviláglik, hogy a kódex írója is e rend tagja volt.

129b. l. a második hasábtól folytatódnak a beszédek: Sermo
dominica secunda de adventu domini.

154a. l. vége: Rogemus ergo dominum. Amen.

A kéziratot az teszi nevezetessé, hogy benne három lap alsó szélén a
kódex írójának kezétől származó magyar szöveg található, a beszédekben elő-
forduló néhány kifejezésnek fordítása. A mindössze 15 rövidke sornyi magyar
szöveg itt következik.

58a. l.

Iocunditas merencium.
Eternitas vivencium.

Sanitas langencium.
Ubertas egencium.
Societas esuriencium.

I.

Habroflagben walacnokkeguffege.
eleeknek (kitörülve kegyusse)
vrukfege
Koorflagbon walaknok egefflege.
Sciukflagben walaknok beuffege.
ehezue nepeknek
(A többi le van vágva.)

130a. l.

In mirifica operis indicio
In verbi oris sui testimonio,

In sacri altaris misterio,
In sui imaginis vestigio.

II.

Chudalatufmiuin(e)cielenetuiben
Vnu(n) zaiual mu(n)dut igen(e)c
tonofagaban
Sce(n)t oltaru(n) kuner kepeben.
oz kereszt fan figeu kepeben.

153b. l.

Primum quia a proprio disci-
pulo vendicio fuit.
Secundum quia proprio . . . (suo
nacione?) est accusatus.
Tercium est quia a Jerosolimis
honorifice fuerat susceptus.
Quartum innocencia salvatoris.
Quintum mortis infamia.
Sextum Marie presencia.

III.

Vnun tonohantuanac arulatia.
Nemzetui nepnech vadulatia.
J(e)r(usa)l(e)m uarafanac tiftes
fugadatia.
Iften fianoch artotlonfaga
Halalanoch scidalmas quina
Bbodugafcunnac scemehel latatia.

Ez a magyar szöveg korra nézve a második eddig ismert nyelvelmélünk.
A kézirát utolsóelőtti oldalán, az alsó margón XIV. századi írással ez
olvasható:

Iste liber est fratris Johannis de Vathacha concessus fratri
Petro . . .

II. VARIA MATERIA THEOLOGICA. *Saec. XV.*

Papirkézirat a XV. század második feléből. 44 levél (végül csonka), több kéz által írva; az írás hanyag kurzív. Rubrikálva.

39a. l. (*Kolofon.*). Explicit tractatus de indulgentiis, excerptus ex dictis sancti Thome de Aquino per fratrem Johannem Elscher.

A két kézirat egy XV. századi szarvasbőrrel bevont deszkakötésben van.

A kézirat az irodalomban Gyulafehérvári-kódex név alatt ismeretes.¹

Beke, Index, 491. sz. (»Sermones sacri pro festis. Ms. saec. XV.«)

Akadémiai Értesítő, 109. füzet. (1899.) 16—25. l.

Nyelvtudományi Közlemények, XXIX. kötet, 1—3. l.

Nyelvőr 1898. évf. 529. l.

22. (*L₅. III. 17.*) FRATRIS HUGONIS EXPOSITIO IN ALIQUOT PARTES BIBLIAE. *Saec. XIV.*

Széles ivrétű kézirat, sok helyütt lukacsos, durva hártýára két hasábosan gót minuszkulával írva. Apró vörös kezdőbetűkkel. Olasz munka a XIV. század legelejéről.

Deszkatalbláit sima természetes színű disznóbőr tedi. Az első tábla belsején ezen vers olvasható:

Omnes nobiscum sapientes ferte pudicum
Ne confusa manus sit dum tergitur anus.

Beke, Index, 112. sz. (»Ms. saec. XV.«)

23. (*N₅. V. 9.*) I. BERNARDI PAPIENSIS CASUS DECRETALIIUM LIBRI V. *Saec. XIV.*

Hártýakézirat negyedrébten, 40 levélen, két hasábosan, tintával húzott vonalakra gót minuszkulával írva. Vörös címekkel és kezdőbetűkkel. Olasz készítmény a XIV. század elejéről.

1a. l. LIBER PRIMVS. IN NOMINE CHRISTI AMEN. CASUS DECRETALIIUM A BERNARDO PAPIENSI EPISCOPO FACTI.

40b. l. *Végén:*

FLAUIA CEPIT OPUS CONSUMMAVITQUE PAPI	} A
CONTULIT AUXILIUM DE CELO SUMMA SOPHI	
CORRIGAT HEC DICTA, NEC SIT DILECTIO FICT	
OB TRES RES GESTAS TRIA GLORIA TRINA POTESTAS	

II. LIBER SECUNDUS DE IUDICIO INCERTI AUTHORIS. *Saec. XIV.*

Eredetileg ivrétű s negyedréttvé csak rettentő megvágással erőszakolt kötet; 48 hártýalevél, 2 hasábosan írva; a 13a. oldalig kurzívval, innen gót könyvirással. Végén csonka. Első néhány levele rubrikálva van.

Börkötése a XVIII. századból való.

Beke, Index, 148. sz.

¹ A nevezetes kéziratot azért nem irom le bővebben, mert róla az év folyamán nagyobb tanulmányom jelenik meg.

24. (*I*₅. *IV*. 5.) *MISSALE. Saec. XIV.*

Hártyakézirat negyedrétben, két hasáiban írva, csinos gót minuszkulával; vörös és kék kezdőbetűkkel. Közben néhány idegen írású levél, valószínűleg egy más misekönyvből beletoldva a másodszeri bekötés alkalmával. A XIV. század elején készült. Talán külföldi, mert belőle a magyar szentek, Szent-Erzsébet kivételével, mind hiányoznak. Azonban a XV. században már egy magyar egyházban használták. Kitészik ez abból, hogy azon a lapon, melyen Szent-István miséjének kellene következni, az alsó szélen XV. századi írással (rubrummal) áll:

Stephani regis extra.

Hihetőleg a kötet végéhez voltak függesztve a magyar szentek officiumai, innen azonban ma már hiányoznak. A kódex elől hátul csonka. Az első oldal kezdete:

Venite exultemus domino . . . Beatus vir, qui non abiit . . .

Rongált kötése a XV. századból való; deszkatábláit barna bőr fedi.

A kötetben egy kis papírszelektét találtam, a melyen XV. századi sietős folyóírással jegyzetek vannak. Kezdetük:

Executioni statutionis vicinis et commetaneis convocatis, quo presente Georgius de Daudhaza et Martinus de eadem necnon Fabianus Rakos atque etiam Paulus Mathe de eadem . . . stb.

Ezek kétségen kívül valamely beigtatásnál szereplő hiteles helyi kiküldött feljegyzései. Miután pedig az egyetlen hiteles helyül szereplő egyház, a melytől Batthyány püspök könyveket szerzett, a szepesi volt, nagyon valószínű, hogy a czédula s az egész kézirat egykor a szepesi káptalan tulajdonát képezte.

Beke, Index, 385. sz. (Szerinte 368 levél).

25. (*G*₅. *IV*. 9.) *GREGORIUS PAPA IX., DECRETALIUM LIBRI V. CUM GLOSSA. Saec. XIV.*

Elején s közepén több helyütt csonka, kis ivrétű hártakézirat, két hasáiban írva gót minuszkulával. Olasz munka a XIV. század elejéről. Két nagy miniált kép van benne, a leszármazás bemutatására szolgáló szokott sematikus ábrák, gyarlón festve; ezen kívül négy, nagy művészettel készült kezdőbetű. Végén ezen versecske.

OPERE FINITO SIT LAUS ET GLORIA CHRISTO.
GLORIA SIT CHRISTO, DICIMUS MUNERE SISTO.

Egykorú fekete bőrkötése át van húzva barna sima bőrrrel.

A hátsó tábla belsején XIV. századi írással:

DAMYANI PECHYENSIS EST LIBER ISTE.

Beke, Index, 594. sz.

26. (*H*₅. *IV*. 12.) *I. SERMONES DE TEMPORE ET DE SANCTIS. Saec. XIV.*

Negyedrétű hártyakézirat 174 levélen a XIV. sz. elejéről. Több kéz írása; a 79a. lapig egy scriptoré, aki kurzivot használt; innen kezdve végig gót minuszkula, a mely láthatólag több másolótól származik. Hihetőleg szépeességi készítmény.

Ia. lapján ezen cím: Incipit opus Corradinum de tempore.

Majdnem minden beszéd mellett a lapszámon évszámok állnak, jelezve az elmondás idejét. A legkorábbi *M^oCCC^oXVI^o*, a legkésőbbi *M^oCCC^oXXIX^o*. Sok beszéd mellett két évszám is áll; egy helyen pedig egy név, talán azé a papé, a ki a beszédet elmondta: *Marchus M^oCCCXXI^o*.

II. THOMAS DE AQUINO. SUMMA THEOLOGIAE VERITATIS. *Saec. XIV.*

Hártyakézirat a XIV. század elejéről; 170 levél, két hasábosan több kéztől eredő folyóírással írva, egyszerű vörös és kék kezdőbetűkkel.

Egyszerű, kapcsos barna bőrrel bevont deszkakötésben.

Beke, Index, 537. sz. (*Ms. saec. XV.*)

Magyar Könyvszemle, 1880. évf. 338. l. 15. szám. (*Hártyakézirat a XV. századból.*)

A tábla belsejében XV. századi írással:

UIT NWTHARDI ET PERTINET AD LIBRARIAM IN CAPELLA. T. i. a XXIV. szepesi plebános könyvtárához tartozott, amely a lőcsei Szent-Jakab-templom Szent-Györgyről nevezett kápolnájában volt elhelyezve.

27. F₂. IV. 9.) I. SERMO DE SANCTO NICOLAO. *Saec. XIV.*

Egy ivrétű papírlévél, egy hasábosan, kurzívval írva. A XIV. század végéről.

II. BEATUS BERNHARDUS, DE CONSCIENTIA. *Saec. XIV.*

16 ivrétű papírlévél. Két hasábosan *bekarcolt* vonalzásra írva, csinos kurziv írással. A XIV. század derekáról.

Ia. l. Incipit liber beati Bernardi de consciencia.

III. MATHIAS DE LIGNIS, POSTILLAE EPISTOLARUM DOMINICALIUM DE TEMPORE. *Anni 1400.*

Ivrétű kézirat papíron, mely a kötet vége felé hártya-levelekkel van keverve; 188 levél. Két hasábosan félkurziv minuszkuálával írva. Vörös címekkel és kezdőbetűkkel.

Ia. l. Videte quoniam non mihi soli laboravi . . .

77a. l. alól: Explicit prima postilla epistolarum dominicalium yemalium etc. Anno domini millesimo 800 in vigilia Bartolomei.¹

77b. Incipit postilla epistolarum domini caliumtempore estivali.

187b. Vége a munkának, minden kolofon nélkül.

188. üres.

¹ Augusztus 23.

IV. SERMONES VARI. *Saec. XIV—XV.*

Ivrétű papírkézirat 47 papírvélen, két hasábosan gót félkurzívval írva. Rubrikálva. XIV. század végéről vagy a következő elejéről. Az utolsó levél üres.

V. SERMONES VARI. *Anni 1332.*

Kilencz papírvélen. Egy hasábosan írva jó kurzívval. Rubrikálatlan. 1332-ből. A könyvtár legrégebb papírkézirata.

9b. l. végén: die sexta post pentecosten per Nicolaum de Lutzelkirgen. Anno xxxii. (1332.)

VI. SERMONES VARI. *Saec. XIV.*

7 levélnyi papírkézirat a XIV. század derekáról. Írása egy hasábosan folyik, hasonlít az első levélére.

A kézirat kötése a XV. század legelejéről való. Tábláinak vastag deszkáit sötétvörös borjúbőr fedí. Áthajtós kapcsokkal.

A kötés s hihetőleg a kézirat egyes részei is Magyarországon készültek. Erre vall, hogy a belső borítólapokat egy nagy itéletlevél töredékei képezik, amelyet a lipcei polgárok ügyében *Nicolaus de Zambo magister tawernicorum regaliū, comitatus Posoniensis comes* adott ki.

Beke, Index, 489. sz. (*Ms. saec. XV.*.)

28. (*E₅. VI. 20.*) SUMMA DOMINORUM. CUM TABULA PETRI PLEBANI DE ERPURGA. *Saec. XIV.*

Nyolczadrétű hártyakézirat, egyhasábosan, szép apró gót minuszkulával írva. Az elején levő mutatótábla más kéz írása. Rubrikálva. A XIV. század legelejéről. Elől csonka, nehány levele hiányzik. Vízfoltos, sok helyütt olvashatatlan.

A 12a. lapon végződik a mutatótábla ezen nagy betűkkel írt rubrummal:

Lector maneat qui scripto | ri maledicat. | Explicit tabula in
summam | dominorum compylata per dominum | Petrum Plebanum
de Erpurga | anno domini M° ccc° xxiiij.

12b—17b. ll. üresek.

A 18a. lapon kezdődik a munka: Incipit summa dominorum . . . Végződik pedig a 175. számozott levélen minden kolofon nélkül.

XVIII. századi papírkötésben.

Beke, Index, 535. sz.

29. (*K₅. I. 6.*) GREGORIUS PAPA IX., DECRETALIUM LIBRI V. CUM GLOSSA. *Anni 1335.*

Hártyakézirat nagy ívrétben. Két hasábosan nagyobb betűkkel írt szövegét apróbb írású glossza veszi körül. Szép, erős törésű gót könyvirással. Minden könyv elején egy tenyérynvi nagyságú kis képecske van, az első a

trónon ülő, papjaitól körülvevett pápát ábrázolja. Középszerű művészettel festett képek, igen torz arczokkal.

A kézirat kötése egykorú; deszka-táblák, vörösbarna bőrral bevonva; néhány beprévelt egyenes vonal képezi a táblák összes ékességét. Rajta durva kettős vasláncz.

A kötéstábla belsejébe elől és hátul egy-egy fatáblanyomat van beragasztva.

Az első tábla belsejében levő hatalmas nagy (0.39 × 0.27) kép Egiptomi Máriát ábrázolja. Papírja, a mennyire a leragasztott képről látni lehet, durva, vastag. A kép közepét Mária lebegő alakja foglalja el. A szent ruhátlanul ábrázolják, de testét a ruhánál jobban befedi bokáig érő nagy haja. Különben egész teste szőrös. Öt angyal tartja a levegőben, kettő vállainál, kettő oldalánál, egy pedig lábainál fogva. Alul virágos és fás talaj van, a melyen egy imádkozó férfi alak látható. A kép fatábláról van ledörzsölve, a nyomás színe sárgásbarna. Metszése durva, de erőteljes, körvonalai vastagok, törtek, egykorúan ki van színezve, gyenge átlátszó színekkel.¹ Készítése 1450—60 közé eshetett.

A hátsó táblába beragasztott kép még érdekesebb. Mint a mellékelt kicsinyített ábráról látható (az eredeti 0.30 × 0.205), az angyali üdvözlés ábrázolja sajátos felfogással. Kicsiny szobában, melynek hátsó részét egy oltár-forma asztal foglalja el, (a melyen két kehely, egy könyv, kis kosárka s virágszál van) áll Mária. *Háta mögött* két angyal, az egyik a földön térdel, a másik hasonló helyzetben a levegőben lebeg, mindkettő imádságra kulcsolt kezekkel. A Szűz elutasító mozdulatot tesz kezeivel; ez és a hátfordítás jelzik, hogy Mária az isten által neki szánt felmagasztaltatást szerényen elhárítani igyekszik magától. A Szűz glóriától övezett fejjel ábrázolják; dús haja vállaira omlik le, ruházata egy végbe szabott, bokán ülő nagy virágú köntös. A kép kezdetleges művészettel készült, az arczok gyarlók, a ruhák törése merev, árnyékolásnak semmi nyoma. A kép egykorúan ki van színezve; Mária öltözete késsel árnyékolt fehér, sárga virágokkal; az egyik angyal barna, a másik sötétvörös ruhában van. Az arczok nincsenek kifestve. Az asztal alsó részén van a kép készítőjének névbetűje, a melyet ép úgy lehet gótikus g-nek mint S-nek nézni. A kép kora a XV. század harminczas—negyvenes éveire tehető.

Érdekes, hogy a táblára való felragasztásnál a kép hátterét (a szoba falát) kivágták s helyére tészta anyagba virágos mintát nyomtak. Nem tudok rá ezen kívül példát, hogy a fatáblanyomást tésztaanyagmal együtt alkalmazták volna.

30. (F₅. IV. 11.) SERMONES VARIII PRO FESTIS DIEBUS. Saec. XIV.

Ivrétű kézirat, 11 számozatlan, CCLIX számozott és ismét 2 szttl.

¹ Weigel és Zestermann nagy munkájában (Die Anfänge der Druckekunst. Lipcse, 1866.) az I. kötetben 125. szám alatt egy hasonló ábrázolást ír le, a mely azonban jóval kisebb az itt említetttnél.

Az angyali üdvözet.

(A 29. sz. kézirat hátsó táblájába ragasztott XV. századi fatáblanyomat kicsinyítve.)

levélen; durva, vastag bordájú, igen korai készítményű rongypapírra írva, melynek vízjele nyíl, másutt bárd vagy kettős karika. Írása tintával vont keretek között két hasábban folyik, jó kurzív a XIV. század első feléből. Az első 11 levél valamivel későbbi, más kéztől ered, tartalma mutatótábla az egész kézírathoz, s néhány beszéd. Végén ugyancsak más kézzel írva egy német egyházi ének. Rubrikálva.

Kötése a XIV. század végéről való; deszkatáblák, barna bőrrrel bevonva. Rézgombjaiból már csak kettő van meg. Egy pár kapocscsal.

Beke, Index, 488. sz. (*Ms. saec. XV.*)

31. (*N₅. V. 10.*) GUALTERUS INSULANUS DE CASTELLIONE¹ ALEXANDREIDOS LIBRI X, SIVE DE GESTIS ALEXANDRI MAGNI. *Saec. XIV.*

Keskeny negyedréti (0.26 × 0.14) hártyakézirat 27 levélen. Egy hasábosan írva, félkurzívval, rubrikálva. A sorok közt s a lapszéleken igen apró betűkkel írt glossza. Végül csonka, a hiányzó versszakot egy betoldott levélen valamely XIX. századi kéz írta hozzá.

XVIII. századi Batthyány-féle kötésben.

Beke, Index, 16. sz.

32. (*K₅. VI. 23.*) SERMONES VARI. FRAGMENTA COMMENTARII IN BIBLIAM. *Saec. XIV.*

Negyedréti hártyakézirat, több kódex-darabból összetoldozva. 269 levél. Kivéve egy két levélre terjedő mutatótáblát az elején, a mely a XV. századból való, valamennyi része a XIV. század első feléből ered. XVIII. századi lapszámozása szerint az

1—307. oldal egy kéz írása; kéthasábosan tintával húzott vonalakra írva, csinos gót minuszkulával.

a 307—329. oldalon több kéz által írt toldások

a 329—346. oldalon más kézzel írt bibliamagyarázatok.

a 347—487. oldalon ismét szent beszédek. Félkurzív írás, két hasábban; apró vörös kezdőbetűkkel.

a 487—533. oldal három vagy négy kéz írása. Csak részben van rubrikálva.

XVIII. századi bőrkötésben.

A 26 lapon XVII. századi irással: Collegii Societatis Jesv Viennae catalogo inscriptus.

Beke, Index, 513. sz.

33. (*L₅. V. 31.*) JACOBUS DE VORAGINE, LEGENDAE SANCTORUM CUM CALENDARIO. *Saec. XIV.*

Ivréti hártyakézirat, két hasábosan, tintavonalzásra félkurzívval, helyenként pedig tiszta folyóírással írva. Több kéz munkája. Rubrikálva; vörös és kék kezdőkkel. Elején nem nagy művészettel arany alapra festett nagy kezdő A, a melyben Mária és két térdeplő alak látható. A XIV. század első felében készült.

¹ Chatilloni Valter. Élt a XII. század második felében.

A kézirat kolofonja:

Finito libro sit laus et gloria Christo
Qui me scribebat F. nomen habebat.

A másoló neve valószínűleg Ferencz volt.

Bőrkötése a XVIII. századból való.

34. (L. V. 29.) SERMONES DOMINICALES. *Saec. XIV.*

Negyedrétű, elől, hátul s több helyen közbül is csonka hártýakézirat, erős törésű gót minuszkulával, egy hasábban, gondosan húzott tintavonalakra írva. Rubrikálva, de nagyobb kezdőbetűi hiányoznak. A XIV. század derekáról. XVIII. századi bőrkötésben.

Beke, Index, 174. sz. (Az indexben említett II. kötet egészen más kézirat, a melyet csak hasonló kora s kötése révén vett ezen kódex második kötetének a jegyzék készítője. Lásd a 40. számot.)

35. (*K₃*, II. 17.) BIBLIA SACRA VETERIS AC NOVI TESTAMENTI. *Saec. XIV.*

Hártýakézirat, ívrétben, 378 levélen, 2 hasábosan írva, több kéztől származó gót minuszkulával. Hét nagyobb aranyos és színes kezdőbetűvel, melyek közül a legszebb az első oldal nagy *F*-je (FRATER AMBROSIUS) s a 3a. lapon levő, a Genesiszt megnyitó *J*, a melyben a világ teremtését ábrázoló apró képecskék vannak. A többi kezdőbetű vörös vagy kék, tollal rajzolt kacskaringókkal czifrázva. A XIV. század közepéről.

A XV. század végéről származó préselt barna bőrrrel bevont deszkakötésben. Az első tábla belsejében ezen bejegyzés:

Hanc bibliam unus Saxonum princeps, frater monasterii apud Petrum in Mersburg manu sua propria conscripsit, ut nobilis ac reverendus dominus Philippus Arbogastus sacratissimae theologiae licentiatus, ecclesiae ibidem cathedralis decanus referebat, eaque, ne tale opus in manus haereticorum eo tempore per totam Saxoniam grassantium perveniret, me donabat anno 1582. 12. Mai.

Henricus à Behaimb Megapolitanus Brennosyrensis Sacrae Caesareae Maiestatis supremi cubicularii, Domini Domini Rumphii Liberi Baronis stabilis praefectus, manu propria.

Beke, Index, 47. sz.

36. (*G₃*, VI. 20.) BIBLIA SACRA. *Saec. XIV.*

Negyedrétű kézirat, finom, helyenként csodás vékonyságú hártýán, gyönyörű, egyenletes, apró-betűs gót minuszkulával írva. Vörös-kék kacskaringós díszű kezdőbetűkkel. 396 levél, kéthasábosan; az utolsó levél nem tartozik hozzá. Készült a XIV. század első felében, valószínűleg Franciaországban.

Az utolsó levélen, a mely a kódex legelső kötésének borítólapját képezte volt, ezen felírás olvasható:

Nota. Liber iste comparatus est pro viij duca(*tis auri?*)
per dominum Petrum; tunc temporis plebanus in Rohatts...
Illustrissimi principis et domini comitis Ludovici . . .
capellanus, anno domini etcetera quadragesimo nono.

A mit 1449-re kell kiegészíteni.

Kötése a XVI. század közepéről való; préselt fehér disznóbőr. Az átkö-
tésnél a lapszéleket nagyon levágták.

Beke, Index, 45. sz. (»Ms. saec. XIII.«)

37. (G₅. IV. 12.) PASSIONALE. Saec. XIV.

Negyedrétű kézirat, igen rossz, lukacsos, rongyos szélű, helyenként fol-
tozott hártján, a melylyel merő ellentétben áll a gondos tintavonalzás s a
szép, gyakorlott kézre valló folyóírás. Kezdőbetűi egyszerűek, vörösek.
A XIV. század derekáról.

Kötése ujabbnak látszik; fehér bőr préselve. Két rézkapocscsal.

Beke, Index, 414. sz.

38. (F. IV. 4.) POSTILLAE ANONIMI AUTHORIS. Saec. XIV.

Ivrétű kézirat, vastag, ritka bordájú rongypapíron. Két hasámban, végig
egyforma durva kurziv írással írva. A XIV. század derekán, valószínűleg Leng-
yelországban, vagy a Szepességnek Lengyelországhoz csatolt részében készült.

Egykorú barna bőrszékelykötésben, egyszerű vasgombokkal s rávért
durva vaslánczczal, kapcsai leszakadtak. A kötés védőlapjait egy-egy papír-
levél képezi, azonban mindkettő beírt oldalával levén leragasztva, csak az
egyiknek címzését lehet olvasni:

*Patrono sibi dilecto domino Johanni Erwyn plebano in
Olsuaw prope Czobotam hec littera detur.*

A kódex első levelének alsó szélén ezen bejegyzés van:

Istum librum assignavit dominus Thomas Baccalaureus in
decretis ad ecclesiam beate Marie virginis in antiqua villa.¹ Anno
domini M. CCCC XL°. Orate pro eo unum ave Maria etc.

Beke, Index, 423. sz.

M. Könyvszemle, 1880. évf. 342.

39. (F₅. V. 15.) BARTHOLOMEUS ANGLICUS ALIAS GLANVILLA, OPUS DE PROPRIETATIBUS RERUM. Saec. XIV.

Negyedrétű hártyakézirat; CVJ számozott és 4 számozatlan levélen.
Punktórium segélyével vonalozva; két hasámban legalább négy különböző
kézzel írva, a XIV. század derekáról.

1a. l. (I. szám jelzéssel.) Sermo generalis de septem regionibus.

106b. l. (kolofon.) Explicit liber de naturis operibus et bonis.

¹ Antiqua-Villa magyarul Ófalu a lengyel határszélen fekszik. Hajdan
nevezetes hely volt, ma szegény falucska. Tamás uram ugyanezen évben az
ófalvi egyháznak még egy kéziratot (l. 60. sz. a.), egyet pedig az iglói Szűz-
Mária-egyháznak adott.

A végső számozatlan levelek írása a XV. századra, vall; tartalmukat néhány német recept és egy értekezés *de creatione mundi* képezi.

XVIII. századi bőrkötésben.

Beke, Index, 33. sz.

40. (*L₅. V. 30.*) SERMONES DE TEMPORE ET DE SANCTIS. *Saec. XIV.*

Hártyakézirat, negyedrétben, 71 levélen. Szélein meglátszik a punctorium nyoma. Két hasámban, nagy gót minuszkulával van írva. Rubrikálva, de kezdőbetűi hiányoznak. A XIV. század derekáról.

Elején csonka. A tizenegyezer szűz ünnepére szóló beszéddel kezdődik.

XVIII. századi bőrkötésben.

Utolsó üres oldalán *Albert tridenti püspök* egy 1381-ik évi oklevele olvasható későbbi másolatban.

Beke, Index, 174. sz.

41. (*N₅. II. 6.*) NOVUM TESTAMENTUM. *Saec. XIV.*

Ivrétű kézirat, válogatott hófehér hártján, két hasábosan tintával húzott vonalakra írva. Végig egy kéztől származó jó gót minuszkula. Elöl nagy lombdiszes kezdőbetű nyitja meg; belül számos szép, többszínű, kacskaringós kezdőbetű díszíti. Bámulatosan tiszta, szinte érintetlen; nem sokat forgathatták. A XIV. század derekán készült.

Ezen gyakran ismétlődő scriptor-verssel végződik:

Sor	te	super	norum	scrip	tor	lib	ri	poti	atur.
Mor	malig	rap	lib	mori					

Deszka táblákra húzott fehér disznóbőrkötésben, amelyet egyszerű préselés díszít. Veretei mind hiányoznak. A kötés XVI. századi.

Beke, Index, sz. 560. (*Ms. saec. XV. fol. 207.*)

42. (*N₅. III. 15.*) FRAGMENTUM LIBRI DIURNALIS CONTINENS NECROLOGIUM ECCLESIAE SCEPUSIENSIS. *Saec. XIV.*

Ivrétű hártvakézirat, két hasábosan, tintával húzott vonalakra szép, nagy gót minuszkulákkal írva. Vörös címekkel és vörös vagy kék kezdőbetűkkel. Csak töredék, amennyiben mindössze 18 levele van meg, holott a kötés után ítélve eredetileg vagy 60 lehetett. Mint az alább közölt bejegyzésből kitűnik, a kódexet az 1357-ben elhunyt Benedek Pál fia szepesi pap írta.

1. l. üres, rajta csupán némely későbbi jegyzések.

2a—4b. ll. naptár kéthasábosan írva.

5a—6a. ll. naptári regulák.

6b. l. Officium in vigilia visitationis beatissime Marie. (*Más kézzel írva.*)

7a. l. (*I. számozott levél*). *A diurnale kezdete*: Fratres scientes, quia hora est, iam nos de sompno surgere, nunc enim proprior est nostra salus . . .

*A 13. (VIII. sztt.) levél hiányzik.
Megszakad a 18b. lapnál.*

Vastag deszkakötés, barna bőrrrel bevonva s egyszerűen préselve. Veretei és csatjai hiányoznak.

Ez a csonka kézirat az irodalomban már régóta ismeretes. Már 1774-ben, amikor még a szepesi káptalan tulajdonában volt, kiadta belőle Wagner Károly az *Analecta Scepusii* II. kötetében azon nagybecsű necrologiumot, amelyet a Diurnale naptára tartalmaz. Ez ugyanis meglehetősen meg van töltve a szepesi káptalan papjainak halálzási dátumaival; köztük ott van a kézirat készítőjének halála napja is. Az összes bejegyzések láthatólag egykorúak a dátumokkal s majd mind különböző kéztől ered.

Szükségesnek vélem a necrologium újra való kiadását, miután az Wagnernél nem épen hibátlanul van lenyomva.

Az első levél második oldalán egymagában ezen bejegyzés olvasható:

Anno domini M° CCC° XXX secundo obiit honorabilis vir dominus Michael plebanus ecclesie beati Martini in Scepus in die kathedre sancti Petri apostoli.¹ Oremus pro salute anime ipsius. *(Ez a bejegyzés még a kódex írójától eredhet. Ekkortájtban készülhetett el a diurnale.)*

A naptárban így következnek a bejegyzések:

(Január 18.) 1616. Venerabilis Michael Delney canonicus Scepusiensis obiit.

(Január 31.) Hoc die ad religionem discessit Jesuitarum honorabilis m(agister) Georgius Motuz Nemchichky, custos et canonicus Scepusiensis alias praepositus de Bozók. 1629.

(Február 3.) Hic obiit Nicolaus Strelin custos patria Sle-zita, anno domini MCCCCXIII°.

(Február 6.) Hoc die in anno domini 1629 venerabilis magister Laurentius Mogliensis est mortuus canonicus Scepusiensis.

(Február 13.) Hic obiit Johannes anno domini M°ccc°lxx°v qui us est²

(Márczius 4.) Venerabilis m(agister) Benedictus Rechnitz³ obiit 1630.

(Márczius 19.) Hic obiit dominus Jacobus canonicus de Gan-

¹ Február 22.

² Wagnernél: *Hic obiit Thomas Swieto de Almas anno Domini MCCCC LXX, qui recusatus est per — — — Boen. — — —* Lehet, hogy a bejegyzés több mint száz évvel ezelőtt olvashatóbb volt, mégis azt hiszem, a tudós professzor tévedt. A *Johannes* név elég tisztán látszik, az év pedig kétségen kívül MCCCCLXXV és nem MCCCCLXX.

³ Wagnernél: *Rechemur.*

falua per nobiles de Sowar anno domini M^occcc^o septuagesimo interfectus. Oretur ipsius anima.¹

(*Márctius 26.*) Anno domini M^occc^olxxx^o obitus (Lamperti canonici).²

(*Márctius 28.*) Hic obiit venerabilis dominus Lampertus canonicus Scepusiensis 1433.

(*Aprilis 9.*) Obitus domini Pauli Benedicti anno domini M^occc^ol^o septimo³ qui hunc librum propria manu scripsit.

hic dñi pauli bñdcti. ãno d^o 1433. scripsit.
qui hunc librum sua manu scripsit.

(*Aprilis 16.*) Anno domini M^occcc^olij^o ⁴ obiit venerabilis et egregius pater et dominus Nicolaus Stock⁵ decretorum doctor, decanus.....⁶ et plebanus Casschouiensis. Orate deum pro anima eius.

(*Május 26.*) 1621. Venerabilis Georgius Ruthkovith canonicus Scepusiensis in pago Lethonfalwa exulans obiit et sepultus est.

(*Június 19.*) Reverendus dominus Johannes Detre⁷ canonicus Scepusiensis Jaszoviae est mortuus et ibidem sepultus.

(*Július 3.*) Venerabilis magister Thomas Czvetkovich obiit canonicus Scepusiensis 1629.

(*Július 9.*) Reverendus dominus Caspar Andaházy lector, vicarius et canonicus Scepusiensis in domino obdormivit.

(*Július 27.*) Hic obiit magister Andreas lector et vicarius, anno Christi 1437.

(*Augusztus 4.*) Illustrissima Comitissa Susanna⁸ moritur. 1633.

(*Augusztus 12.*) Venerabilis magister Elias Suarovius canonicus Scepusiensis 1632. obiit.

(*Augusztus 26.*) Pater Martinus Káldi moritur 1632.

(*Szeptember 5.*) Hic obiit potentissimus rex Ludovicus Hungarie sub anno domini M^occc^o octuagesimo secundo.⁹

(*Szeptember 7.*) Anno domini 1382. proxima die dominica

¹ A gyilkosságra vonatkozó Mátyás király-féle oklevelet közli Wagner I. 343.

² A *Lamperti Canonici* Wagner után adom; én nem tudom kivenni.

³ A *Kalauzban* háromszor is 1367 áll.

⁴ Wagnernél: 1456.

⁵ Wagnernél *Stockz.*

⁶ Wagnernél: *Wentislaviensis decanus.*

⁷ Wagnernél *Dehe.*

⁸ Wagner kiegészíti. *Erdödy de Monyorókerék Coniux C. Christophori Thurzo de Bethlemfalva.*

⁹ Lajos király tudvalevőleg szeptember 10-én halt meg.

ante festum nativitatem (*így!*) Beate Virginis dedicata et consecrata est capella corporis Christi, constructa ad latus ecclesie sancti Martini Scepusiensis et tria altaria fundata.

1616. Anno domini MDCXVII. (*így!*) eiusdem capellae subrector admodum reverendus dominus Stephanus Frangassi lector, vicarius et canonicus ejusdem capellae Scepusiensis pro tunc floruit, ac ecclesiae et capellae praedictae praefuit.

(*Szeptember 21.*) Reverendus dominus Thomas Saarossi custos et canonicus obiit 21. Septembris 1609.

(*Október 2.*) Hic videlicet in dominica post Michaellem in anno domini 1440. Petrus plebanus infra possessionem Kayata, cum litteris prepositi et capituli descedens (*a többi ki nem vehető.*)

(*Október 5.*) Illustrissimus dominus Martinus Pethe archiepiscopus Colocensis, locumtenens et praepositus Scepusiensis obiit 1605.

(*Október 7.*) Venerabilis magister Casparus Hegelius canonicus Scepusiensis obiit 1633.

(*November 29.*) In vigilia Andree apostoli obiit egregius vir dominus Hermannus doctor decretorum . . . canonicus ecclesie beati Martini, ac plebanus de Lewcha anno domini 1407 felicis memorie.

(*Deczember 26.*) Venerabilis Jacobus Almási canonicus Scepusiensis obiit 1608.

A könyv első táblájának belsején ezen bejegyzés olvasható:

Ex libris Georgii Kutkoveii anno domini 1608.

Wagner, *Analecia Scepusii*. Pars II. (1774.) 80—83. l.

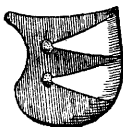
Gyulafejevári Füzetek. I. 107. l. 74. szám.

Beke, *Index*, 77. sz.

M. Könyvszemle, 1879. évf. 135.

Kalauz, 7. sz.

43. (*F₅. V. 20.*) GILBERTUS TORNACENSIS ORDINIS SANCTI FRANCISCI,¹ SERMONES DE TEMPORE ET DE SANCTIS. *Saec. XIV.*

Ivrétű hártakézirat a XIV. század derekáról, 208 levélen (amelyből az első üres), gondosan vonalzott olasz hártán, amelyen az írás két hasábjában folyik. Elején csinosan festett kisebb kezdőbetű. A többi csak egyszerű vörös.

XV. századi bőrös deszkakötésben.

A második lap jobb szélén a XV. században ráfestett czímer: vörös mezőben két baloldali, sárga gömbökben végződő fehér ék.

Beke, *Index*, 255. sz. (*»Ms. saec. XI.**)

¹ Élt a XIII. század elején Párisban.

44. (*M₅. V. 20.*) I. HUGO DE SANCTO VICTORE, DE CLAUSTRO ANIMAE LIBRI IV. *Saec. XIV.*

Tizenhatodréti hártyakézirat, 50 levélen. Két hasábosan tintával húzott vonalakra írva, erősen tört gót minuszkulával. Egyszerű vörös kezdőbetűkkel és vörös címekkel. A XIV. század derekáról.

Végén: Explicit Hugo de Sancto Victore.

II. ECKHARDI LIBER DE QUATUOR MODIS VISIONUM. *Saec. XIV.*

28 levélnyi kézirat, finom hártván. Két kéz írása, az első gót uncialis könyvirást, a második félkurzivot használt. Rubrikálva. A XIV. század derekáról.

III. BIBLIA PAUPERUM. *Saec. XIV.*

Hártyakézirat. 56 levél, két hasábosan apró betűs folyóírással írva. Rubrikálva. A XIV. század második feléből.

Első lapján a XV. század elejéről való írással:

Biblia pauperum, quam dedit dominus Ulricus plebanus de Haymburga.

A kézirat végén ugyanazon kéztől származó ezen feljegyzés olvasható: Iste liber est domus Troni B. Marie in Gaemnik.

IV. ARS RHETORICA IN VERSIBUS RHYTHMICIS. *Saec. XIV.*

42 levél, finom hártván, jó félkurzívval írva. Ügyesen rajzolt szíjfónatos nagy kezdőbetűkkel.

V. ANDREAS ALEMANNUS ORDINIS CHARTU-SIENSIS, LEGENDA SANCTAE CATHERINAE DE SENIS IN VERSIBUS RHYTHMICIS COMPILATA. *Saec. XV.*

Papirkézirat a XV. század elejéről, 7 levelen, folyóírással egy hasábosan írva. Rubrikálva.

Kolofonja: Explicit compendium egregium tocius legende dulcissime virginis Katherine de Senis.

VI. VERSUS GRAMMATICALES. *Saec. XIV.*

Egykor negyedréti, később egész az írásig menő megvágás által tizenhatodrétivé erőszakolt hártyakézirat a XIV. század végéről. Olaszos minuszkulával, egyhasábosan írva. Rubrikálva.

Miután szerzőjét meghatározni nem tudom, mutatóúl lejegyzem az első versszakot:

Phylomena previa temporis amen	}	i.
Que recessum nuncias ymbris atque scen		
Dum mulcescis animos tuo cantulen		
Avis prudentissima ad me quaeso ven		

XVIII. századi bőrkötésben.

Beke, Index, 282. sz. (*Ms. saec. XV.*)

45. (*G.*₅ *IV.* 7.) SERMONES ALIQUOT SANCTI AUGUSTINI ET SANCTI ISIDORI. — L. ANNAEI SENECAE PROVERBIA DE MORIBUS. — EXCERPTA EX ISIDORI, AUGUSTINI, OROSII ET ALIORUM SANCTORUM PATRUM OPERIBUS. — SANCTI SEBASTIANI ET MARIAE AEGYPTIACAE LEGENDA IN VERSIBUS. — ANSELMI ARCHIEPISCOPI CANTUARENSIS LIBER, CUR DEUS HOMO. — EXCERPTA EX OPERIBUS SANCTI AUGUSTINI; NECNON EX VIRGILIO, LUCANO, OVIDIO, IUVENALI ET TIBULLO. *Saec. XIV.*

Ivrétű hártyakézirat 291 levélen, a XIV. század derekáról. Tintával huzott vonalakra kéthasábosan van írva, gót minuszkulával. Kezdőbetűi vörösek és kékek, csinos tollrajzú kaeskaríngókkal ékítve.

Kötése deszka, disznóbőrrel bevonva, a mely apró bélyegekkel van préselve. Egy pár áthajtós vasvégű kapocscsal.

Második tábláján a XIV. század végéről vagy a XV. század elejéről való ezen bejegyzés olvasható:

liber Magistri G. de Fossa. Valet X libras.

Az első tábla belsejében a XV. század elejéről való irással:

Iste liber est Petri de Stolln.¹

Ezt régen kitörülte tintával valaki s alá írta a XV. század végére mutató irással:

Iste liber est ecclesie sancti | Jacobi in Lewtscha.

Beke, Index, 31. sz.

M. Könyvszemle, 1880. évf. 334. l. 2. szám.

46. (*F.*₅ *V.* 14.) BUCH DER KÖNIGE. — APOCALYPSIS. — SMIDELEIN, ODER MARIENS LOB. — DAS GULDIN LOB. *Saec. XIV.*

Negyedrétű kézirat 117 levélen, vastag hártján írva, tintavonalzásra, szép, gyakorlott másolóra valló gót minuszkulával írva. Rubrikálva, egyszerű vörös kezdőbetűkkel.

1a. l. Hie heben sich an di bûch | der Chvngig vö der altene.
Végződik a 38a. lapon.

38b. l. Apokalýpsis. *Megszakad a 40b. lapon.*

41a. l. *Mária-legenda versekben. Kezdeté:* Maria Muetter chuniginne. Alle der werlt ein loesaerinne. Verleiche mir frawe solche sinne. daz ich ditz buchelein beginne.

103a. l. *Vége a legendának. Zárszavai:* AMEN. | Detur pro penna scriptori celica regnum. | Ditz bûch tñn ich ew bechant |

¹ A pozsonyi káptalan könyvtárában van egy Malagranatus, a melyet 1410-ben másolt *Stollí Péter* szent-Benedek-rendi szerzetes. Lásd Knauz Nándor, A pozsonyi káptalannak kéziratai. (Esztergom. 1870.) 129. l. 61. szám.

das ist das Smidelein genant von sand Marien lobesam. | das
guldin lob hebt sich hie an.¹

103a.--116a. *ll. a Guldin lob*, mely után egy a 117a. *oldal-
on végződő latin legenda következik Szent-Tamásról.*

A 117b. *l. üres.*

XVI. századi préselt dísznőbőr kötésben.

A táblán a kötet néhány régi tulajdonosának névbejegyzése van.
1580-ban V. Hager-é volt; ettől szállhatott a lányára, a ki így jegyezte be
a nevét:

Junckfrau Cessa geporne Hagerin.

1642-ben Hans Sejffrid vadászkapitányé volt.

Beke, Index, 409. sz. (»Orationes et hymni germanice. Ms. a. 1580.«)

47. (F₅. V. 5.) I. SANCTUS GREGORIUS MAGNUS, LIBER
REGULAE PASTORALIS. *Saec. XIV.*

Hártyakézirat ívrétben 32 levélen, a melyből az utolsó üres. Durva
foltozott hártján, két hasábosan, hanyagul írva. A XIV. század derekáról.

1a. *l. üres.*

1b. *l. kezdődik ezen veres írásu czímmel: Incipit cura pasto-
ralis | sancti Gregorii ad Johannem episcopum.*

31b. *l. 2. hasábban végződik: Explicit cura pastoralis.*

II. DE DECIMIS. ACCEDIT VITA SANCTI LEONHARDI.
Saec. XV.

Papirkézirat a XV. század elejéről. Egyhasábosan írva, 9 levélen.

1. *l. üres.*

2a. *l. Czim: De decimis.*

3b. *l. Incipit vita beatissimi Leonhardi confessoris.*

Kötése a XV. század elejéről való. Bőrrel bevont deszkatáblák, veretek
nélkül. Az első táblán érckeretbe foglalva látható a hártya-lapocskára írt *czim.*

Beke, Index, 252. sz. (38 levél) és 424. sz. (70 levél!)

48. (F₅. V. 27.) BIBLIA CONTINENS PROPHETAS ET
NOVUM TESTAMENTUM. *Saec. XIV.*

Negyedrétű hártakézirat a XIV. század közepéről, egyenlőtlen, talán
több másolótól származó gót minuszkulával írva.

XVIII. századi bőrkötésben.

Első oldalán XVII. századi írású bejegyzés:

S(ocietatis) JESV Viennae.

Beke, Index, 558. sz. (»Ms. saec. XV.«)

¹ Ez a Smidelein talán azonos Würzburgi Konrád Die Goldene
Schmiede című költeményével. Teljességgel hiányozván Gyulafejérvárott az
irodalomtörténeti segédesszközk, nem tudtam e költemények minéműségét
megállapítani.

49. (*K₅, VI. 21.*) COMPENDIUM IV. LIBRORUM SENTENTIARUM MAGISTRI PETRI LOMBARDI. *Saec. XIV.*

Negyedrétű kézirat 74 levélen, mindenféle szedett-vedett hártya-szeleteken, hol vonalzásra, hol a nélkül, igen apró betűs sietős kurzívval írva, roppant erős, alig feloldható rövidítésekkel. Rubrikálva, kék és vörös kezdőbetűkkel. Valamely szorgalmas egyetemi hallgató jegyzete a XIV. század derekáról. Valószínűleg Olaszországban készült.

Egykorú kezdetleges, bőrrrel bevont deszkakötésben.

Beke, Index, 581. sz.

50. (*E₅, VI. 19.*) BIBLIA SACRA VETERIS AC NOVI TESTAMENTI CUM INTERPRAETATIONE NOMINUM HEBRAICORUM. *Saec. XIV.*

Tizenhatodréti hártyakézirat, 362 levélen (az első hiányzik) két hasábosan igen szépen nagyon apró gót minuszkulákkal írva. Rubrikálva.

Bámulatos, hogy a kis kötetben, a melynek tükre laponként csak 0·095 × 0·065, az egész biblia benne van.

XVIII. századi rongált papirkötésben.

Beke, Index, 51. sz.

51. (*K₅, V. 21.*) RAYMUNDUS DE PENNAFORTE O. S. B. SUMMA DE POENITENTIA ET MATRIMONIO. *Saec. XIV.*

Hártyakézirat 145 levélen, negyedrétben, a XIV. század második feléből. Tintavonalakra szép apró gót könyvirással egy hasábosan írva. Egyszerű vörös és kék kezdőbetűkkel.

XVIII. századi szűrágta papirkötésben.

Első lapján a 43. számnál ábrában is bemutatott czímer.

Beke, Index, 539. sz.

52. (*G₅, VI. 12.*) I. HAYTHONUS (SIVE HETHOUN) DOMINUS DE COURCY, PRINCEPS ARMENIAE, ORDINIS SANCTI AUGUSTINI, FLOS HISTORIARUM TERRAE ORIENTIS. ACCEDIT BEMETNODI EPISCOPI PATERENSIS LIBER DE PRINCIPIO SAECULI. *Saec. XIV.*

Negyedrétű kézirat, 52 levélen, mindenféle egyenlőtlen hártýára írva, a mely félig simított, félig kidolgozatlan lapjaival elárulja olasz vagy dél-francia eredetét. Gót minuszkulák, olaszosan legömbölyített élekkel. Elején két hasábosan van írva, aztán egybe megy át. Rubrikálva. A XIV. század második felében iratott

1a. l. Kezdődik a munka: In nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Iste liber intitulatur flos hystoriarum terre orientis, quem compilavit frater Haytonus . . .

47b. l. Végződik ezen kolofonnal: Explicit liber hystoriarum partium orientis a religioso viro fratre Haytono ordinis beati

Augustini domino Curchi et consanguineo regis Armenie compilatus, ex mandato sanctissimi pontificis domini Clementis pape quinti in civitate Pictaviensi regni Francie, quem ego Nicolaus Falconi primo scripsi in Gallico ydiomate, sicut idem frater Haytonus michi ore suo dictabat absque nota sine aliquo exemplari et de Gallico transsuli in Latinum. Anno domini M^o. ccc^o. vij. mensis augusti. Deo gracias. Amen.

48a. l. Incipit liber Bemetnodi episcopi ecclesie Paterensis martyrís Christi quem de ebreo et greco in latinum transferre curavit, id est de principio seculi.

52b. l. *Végződik a munka ezen rubrummal*: Explicit iste liber, Deo gracias.

Haytho munkája úgy francziául, mint latinul, számos kiadást ért, a melyeknek kiválóbbjait felsorolja Potthast (Wegweiser durch die Geschichtswerke des Europäischen Mittelalters bis 1500. II. Auflage, 1896.) I. k. 572 lap.

II. FLAVIUS VEGETIUS RENATUS. DE ARTE MILITARI LIBER. Saec. XIV.

Hártyakézirat, 29 levélen, olasz hártján. Két hasábosan ónnal huzott vonalakra írva gót minuszkulákkal. Rubrikálva. A XIV. század harmadik harmadában készült. A 25. levél hiányzott és a XV. században pótoltatott.

28a. l. (*Kolofon*.) Flavii Vegecii Renatique viri illustris liber explicit. Deo gracias.

28a. és 29. ll. *üressek*.

A XVIII. századból való bőrkötésben.

Beke, Index, 259. sz.

53. (*H₅. IV. 11.*) I. SERMONES DE SANCTIS. Saec. XIV. Negyedretű papírkézirat, 2 hasábosan írva. A XIV. század végéről.

II. SANCTUS AUGUSTINUS, SOLILOQUIUM PECTORIS. *Anní 1365.*

Papírkézirat.

Utolsó levelén vörössel írva:

Anno domini M^{mo} ccc^{mo} lxx finitus | est iste libellus in vigilia Symonis et Jude.

Beke, Index, 510. sz. (*→Saec. XV.**)